

12.710/
VIII.51

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Móricz Zsigmond:

Elbeszélések

Kiadja az Országos Református Szeretetszövetség

BEVEZETÉS.

Számunkra megfejtethetlen kérdés, hogy igazában milyen a világ, a bennünket körülvevő és magában foglaló élet. Csak azt kérdezhetjük és kutathatjuk: milyennek látom én, milyennek látja más az életet, a világot? Ugyanaz az ember sem mindig egyformán látja; a világ képe más-más színben mutatkozik előttünk a szerint, milyen hangulatban, vagy milyen szándékkal vesszük szemügyre.

Móricz Zsigmondnál nincs fáradhatatlanabb kérdezője és kutatója a magyar életnek, legfőképen pedig az alföldi, törzsökös fajtájú és református vallású magyar *nép* sajátos kis világának. Kérdező-kutató-vallató buzgalma többnyire kiábrándító eredményekre jut, bűn és nyomorúság tárul eléje, s ilyenkor a fajtájáért aggódó szívéből kilör a harag, a fájdalom, a vádaskodás, egyaránt meggyötri önmagát és olvasóit. De időnként belefárad a szigorú erkölcsbíró szerepébe s elfogja a vágy, hogy egy-egy kis időre mintegy visszaolvadjon abba a magyar néprétegbe, amelyből létre hívatott, amelyből kiszakította őt szellemi műveltsége és írói sorsa, — időnként lelki szükségét érzi, hogy egyszerű faj- és hittestvéreinek szemével, vagy éppen a gyermeki léleknek még meg nem keseredett látásmódjával nézzen szét maga körül.

Ebbe a mostani kötetecskébe ő maga szedett össze írásműveinek roppant tömegéből hat olyan rövidebb terjedelmű elbeszélést, amelyekben az író szeméből nem villámlik harag, nem lövell vád vagy fájdalom, hanem szeretet csillog belőle, s egész arculatán a testvéri megértés, jóízű mosoly s a gyermeki emlékezés meghatottsága rajzolódik ki.

Ezekben az elbeszélésekben a református magyar kisemberek élet-egét nem sötétítik el fenyegető, borús fellegek, nem nehezedik rá egyesekre és tömegekre a sors kegyetlensége, nincsenek megoldhatatlan élet-feladatok, nincsenek jóvátehetetlen bűnök, nincs vívódó kételkedés, — olyan jó elgyönyörködnünk abban a kis világban, melyet a Gondviselés a nagy világból nekünk, a mi fajtánknak juttatott.

A kisiúra nem várakozik itt olyan kínos megpróbáltatás, amilyen például a *Légy jó mindhalálig* című regény főalakjának, Nyilas Misinek jut osztályrészül. E mostani kis kötetben a Vas Jankó pályafutása tárul elénk, egy nincstelen tanyasi parasztgyerek saját erejéből kivívott és derékságával kiérdemelt anyagi boldogulása és szívbeli boldogsága. A kispolgári, kisiparosi élet színvonalára leegyszerűsödött népmese.

A fiatal református falusi lelkipásztor nem lesz itt áldozatává a saját élnemességének és környezete hitványságának, mint például a *Fáklya* című regény szerencsétlen hőse: Matolcsy Miklós. A mi mostani kötetünkben az élödsdi „atyafiság” pórul jár, a fiatal lelkipásztor huszonnégy óra alatt rendet teremt a házatáján, s az eklézsia minden tagja boldog örömmel helyesli érelyes cselekedetét.

A falusi elemi iskolai tanítás a régebbi időkben bizony nagyon kezdetleges és hiányos volt, Móricz Zsigmond több ízben le is leplezi ezt a tényt. De most a „rektor bácsi”-ra való visszaemlékezés érzelmes-humoros melegében feloldódik a fagyos keménységű bírálat, s megsejteti velünk az író, hogy a tanításmód újabbkori tökéletesedése, szabályokba merevített vívmányai nem minden tekintetben jelentenek igazi haladást; a régi patriárkális világnak nem egy kedves értéke ment miattuk veszendőbe.

Általában az iskola útján terjesztett, törvény-erővel

kötelezővé tett művelődés nemcsak gazdagítja, hanem szegényíti is az Isten műhelyéből kikerült emberi természetet. A Rojtos Bandi esze különb, mint akármelyik tanuló-társáé, de a betűk ismerete öbenné nem tudja megölni a szabad ég alatti élet szeretetét, az ősemler összhangos, egészséges lényét, az anyatermészettel való benső kapcsolatát. A puszták csikóslegényét mi, kultúremlerek, szeretjük lenézni, pedig legalább ugyanannyi okunk lehetne irigyelni őt.

A szabályokba, paragrafusokba kényszerített iskolai nevelés mindent elkövet, hogy a „Fillentő”-féle gyermekek velükszületett adományát, a játszi képzelet túltengő uralmát gúzsba kösse, sőt kipusztítsa. Pedig Isten egyik legszebb, legáldásosabb ajándéka az a rideg valóságot megaranyozó, színes képzelet, amely a mi kis Fillentőnket ösztönös mesemondóvá, az egész falu kedvencévé tette s amely még halálos ágyán sem hagyta őt cserben.

Ime, nem rossz a világ, nem rossz benne a mi dráganemes magyar fajtánk, a mi kálvinista magyar fajtánk; javítani akaró elégedetlenségünkkel gyakran csak rontunk rajtuk. Ami gyarlóság van bennük, az sem érdemel tölünk haragos megbélyegzést, — elég, ha megmosolyogjuk felsülésüket, mint például a debreceni kofaasszonyét, aki potom áron akart bútort vásárolni s egy újsághirdetést félreértve, kapzsisága miatt nevetségessé lett.

Móricz Zsigmond regény- és novella-költészetének egyik oldala a magyar faji jellemet és a magyar népi életet főként hibáiban tükrözteti, éreztetvén és hangoztatván, hogy ezeket a hibákat ki kell küszöbölünk. A költői életábrázolásnak ezt az egyoldalúságát szükséges és szerencsés módon ellensúlyozzák szerzőnk azon munkái, melyek közé a mostani kis gyűjtemény darabjai is tartoznak. Ezek meggyőznek bennünket arról, hogy faji és történeti életünknek nemcsak hibái vannak, hanem erényei

is, s hogy a magyar író erkölcsi álláspontjának nemcsak a bíró szigorúságában, hanem a testvéri szeretetben is kell gyökereznie.

Móricz Zsigmond erkölcsi álláspontjának kérdése sok vitára adott és ad még ma is alkalmat. Ezért szölkünk róla bővebben. Tulajdonképeni *költő*i, azaz művészi jellemvonásai mintegy vitán felül állanak, s mindenki elismeri azokat kiváló írói értékeknek. Ilyen különösen ember-megfigyelő, ember-ábrázoló tehetsége és gyökeres magyarságú, pompás zamatú beszédmódja, melyet „földszagú”-nak is szoktak nevezni. Móricz Zsigmond egész egyéniségén rajta van a református magyar faj méhéből való származás bélyege.

Zsigmond Ferenc

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

AZ ATYAFISÁG.

Ijedten szálltam le a vonatról. Tizenötéves voltam és legátus. Sárospatakról reggel indultam s délután érkeztem a kis állomásra; esteledett. Félve örültem neki, hogy hát ez az az élet, amellyel otthon fenyegettek, hogy „majd megtanít az élet!”

Két paraszt ácsorgott az állomáson. Fehér gubában, szökén, unalmasul.

— Kérem szépen, hol van Ulla, Batu és Meszes-hát?

— Mi is odamegyünk, én Ullába, ez Batuba.

— Akkor jó! — Örültem rajta s a feneketlen sárban nemsokára együtt haladtunk, Batu kán jeles faluja felé.

Megyünk, megyünk. Gondolom, beszélni kellene valamit. De ugyan mit?

— E mán osztán fekete karácson, — szól a nagyobbik ember lassúdan.

— A biz a; a biz a; — pereg rá a kisebb legény, aki Ullából való volt.

— Iszonyatos idő, — kapok én is szóhoz, — borzasztóan sáros idő. Rettenetes egy pocsék idő. Karácsony és nincs se hó, se fagy.

Ujra megyünk, mendegélünk. Én kifogytam a szóból; gondot adott az is, hogy a lépést válogassam a töltés szélén. Telt az idő, telt.

Egyszer újra megszólal a nagyobbik ember:

— Gyuri te.

— No, no.

— Mondjál már valamit.

— Minek, mikor a legátus úr akar beszélni.

Restelkedve hallottam a rámpirítást.

— Szép volt a kukorica az idén? — kérdem rá hamarosan.

— Hát, meglehetősen. Jó kis málé termett.

Ujra nem volt mit beszélni. Csak haladunk, csak haladunk, már kezdem igen kényelmetlenül érezni magam, mikor egyszerre pompás ötletem jön:

— Milyen ember a tiszteletes úr? — kérдем.

— Hm. A mi papunk; — szólt csendesen mosolyogva a batui nagy ember, — hát bizony az még ma is többet forgatja a magyar bibliát, mint az evangéliumot.

— Hát a maguk papja, — vágtam ketté a csúfondáros beszélet, — az is olyan ember?

— A mienk la — pattant fel a legény. — A mienk! Az már ember. Olyan nincs több kilenc vármegyében. De három se az országban. Mikor az a katétrába feláll, úgy hallgatja azt a nép, mint az Isten angyalát.

— A bion, azt már magam is úgy tartom, — állította a másik is. — Ha egyszer-egyszer prédikációt akarnak hallgatni a népek, a tizedik faluból is Ullára jönnek ám.

— Mit ér, — legyint a legény, — úgyse lesz belőle soha semmi. Nyakán az egész pereputtya. Kiélik. Pedig jó fizetése van. Kicsi ugyan az eklézsia, de ötven köb-lös földet hagyott az öreg Medvés gróf papi fizetésre. Hát még az államsegély; meg a falu is fizet ám jócskán. Mit ér; legény ember léttére 12 száznak kell enni adni. Cudar világ ez.

A másik ember egész komolyan szólt rá:

— Össze is szedhetné a falutok magát, hogy kihordja őket a határra.

— Hiszen, ha úgy menne az. De olyan ember a tiszteletes, mint a vaj. Beszéltünk mi már neki eleget, nem fog azon a szó.

— Hát kik vannak nála — kérdem én.

— Kicsodák? Hát a testvérei, az apja, a sógora, annak a pulyái. Azt se tudja az ember, hány hét a világ,

mikor benéz a parókiára. Azt a korhely rektort, a sógorát elcsapta Dobó esperes, azóta itt eszi a mi tiszteletesünket; már megeszik a fülét is. De nézném is én, az édesapámat is, — ha úgy vóna! — igaz-e, legátus uram.

— Hát bizony lehet, — mondom.

Sok mindent beszéltek még róla, míg végre beértünk a faluba. Ott ők elváltak tőlem hamar. Kérdeztem, hol a parókia.

— Ott la, — mondta az elkeseredett legény, — ahol az a kapufélfa van.

Kissé bizonytalan volt az útbaigazítás, mert sok kapufélfát vettem észre arrafelé; de magyarázat után megértettem, hogy a kapufélfa nem olyan mint a többi, mert azon tulipánok vannak kifestve pirosra, kékre.

A sár miatt a kerítéseken tornáztam végig magamat, s hogy az ablak alá értem, valami bizonytalan zaj, láрма ütötte meg a fülem.

— Tyú, — gondolom, — itt csakugyan van valami.

Uj diák szerénységével, izgatottságával és járatlanságával állítottam be az udvarra, onnan a pitvarba. A szobából sajátságos láрма hallatszott s én resteltem belépni. Az ajtó előtt állottam egy percig.

— Nem hallgatsz te, — hallatszott belülről egy éles női hang, — fogod már be a szádat! Mindig veszekedtek? Lesz már csend? Mégse hallgatsz? Várj csak, kis betyár, várj! Ugy megverlek, de úgy megverlek, te haszontalan kölyök, hogy hőtting arról kódulsz. Megállj csak te, mossam meg a kezem. Ne félj, nem kapsz a karácsonyi bélesből. Mariska, teszed le azt a tésztát! Gyurka, hagysz békét rögtön annak a kis macskának!

— Csitt már! — kiáltott most egy vastag férfi hang s erre csakugyan lecsendesedett egy rakás gyerekvisongása.

Hohó. Hisz ez nem is olyan ismeretlen zaj énnekem.

Mi is hatan vagyunk testvérek és én vagyok a legnagyobb gyerek.

A másik oldalról, a konyhából meg cseléd-veszekedés hallik:

— Ti ingyenélők, pazar semmiháziak, — rikácsol egy falusi asszony hangja, — bizony nem is tudom én elviselni a lelkemen, hogy így pusztítsátok az én drága jó tiszteletes uramat. Minek az a sok pancs?

— Fogja már be a száját, — feleselt kacagva egy leány.

— Dehogy is fogom! Feltátom egyszer, tudom, hogy megemlegetitek. Majd elmondom én, hogy mi folyik itt, ha ő nincs idehaza. Milyen dínom-dánom és öneki keménymagos leveseket adtok, azt is soványan. Minek az a sok pancs. Kis béles, nagy béles, túrósbéles, mákosrétes, almásrétes, meg a jó Isten tudja micsodák. Az egész falu megutál benneteket.

— A kókus éhenhóttak! — kacagott a lánycseléd.

— Jai! te semmiházi...

A szobában kiált most a háziasszony.

— Nyisd ki az ajtót Gyurka. Nem érted! Gyurka! Nyisd ki az ajtót rögtön. Már kiveri a kezemből ezt a lábast. No megállj csak, megállj!

Erre aztán kinyílt az ajtó s egy 30 év körüli csinos, kövér, piros képű asszony lépett ki rajta. Mind a két keze tele volt pléhformákkal, melyekből csak úgy dagadt a pompás, puha, finom, tojássárgájával bekent tészta.

Én udvariasan hajlongtam.

— Alázatos szolgája, jó estét kívánok, kezeit csókolom.

— Áh, tessék beljebb sétálni.

— Kovács István ünnepi követ vagyok Sáros-patakról.

— Isten hozta, Isten hozta legátus úr. Jaj, hogy

így szerteszét vagyunk; már tessék megengedni, de így szokott ez lenni karácsony előtt.

— Gábor, férjem, gyere fogadd a legátus urat. Jövök én is, rögtön jövök.

— Mért tartod nyitva az ajtót te! kimegy a meleg.

Egy magas, csontos férfi lépett elő, hosszúszerű pipával a szoba sötétjéből.

— Héderváry Gábor vagyok, — szólt, — örülök, hogv éppen jön legátus úr, legalább végzi a templomot ma este. Gyurka te, eredj mondd meg a Jancsinak, harangozzon.

A kis fiú kiszaladt s hogy az anyja bejött, minden mesterkedést előszedett, hogy előcsalogassák a többi gyereket, bemutatni nekem. A legkisebbiket, aki még az ásztal alatt csúszkált, majd agyon fojtogatta csókjával, hogy az milyen édes, milyen aranyos kölyök.

— Mikor leszel te ilyen legátus bácsi?

Ezalatt én a többi három gyereket, meg a besomfordáló Gyurkát édesgettem magamhoz. Hamar megbárátkoztunk; mire a harangot elhúzták, már minden zsebet kikutatták a kedves gyermekek; de biz abban semmit sem találtak. Nem számítottunk mi Patakon csak „papkisasszonyokra”. No hisz az is van itt kettő, egyik hat éves, a másik öt.

— A férjem nagy családból való; a Héderváryak nagy urak voltak mindig.

— Ismerem a történetből Héderváry Kont Istvánt, — mondom.

— Ó, az régen volt. Héderváry Aladár királyi táblai bíró Budapesten. Héderváry Andor földbirtokos, meg a többi. De a nagy urak lenézik a szegényt. Még az én uramnak az apja százezreket pezsgőzött el s mikor a birtok elúszott, prepának adta a fiát. Már ő szegény csak tanító lett. Most meg állása sincs, verje meg az ég Dobó esperest, az irigyet, a kutyát, annak az apja még csizmadia volt Miskolcon, ezért a nagy irigység. Ugy

élünk most az Isten kegyelméből; majd éhenhal az ember. Nyomorúság a szegény élete.

Egy gyermek enni kért.

—Majd kapsz, — riadt rá az anyja, — várj sort. Most ettél meg egy csomó bélest, már éhes vagy? Mindjárt vacsorázunk.

A harangozást abbahagyták s én a Révész imakönyvével elindultam a templomba.

A fejem csak úgy zúgott a sok lármától.

Ekkor jut eszembe, hogy a tiszteletes urat nem is láttam. Csakugyan nem is szólottak róla.

A templom szép, nagy épület; benne márványtábla hirdeti az utódoknak, hogy Medvés gróf költségén épült az Isten dicsőségére.

Sokan voltak a templomban; itt úgy látszik szokás ide járni.

Nagy áhítattal imádkoztam s örömmel hallottam, hogy a Révész „Áldásodat Atyánk...” fohászaik csak úgy mennydörögnek fiatal, köszörületlen hangomon. Olyan boldog voltam és kevély, mint a kukorékoló fiatal kakas.

A templom előtt megparoláztam szokás szerint az emberekkel s mentem haza, a papházba.

Ott már fel volt terítve az asztal és égett a függőlámpa. A gyermekek üdvriadallal fogadtak és sietett kiki a helyére telepedni. Az asztalfőn egy öreg úr ült, a nagyapa. Egyelőre ő is inkább az étel iránt érdeklődött, mint irántam.

Először is hoztak egy-egy csésze kávé. Nem értek az ételhez, sosem figyeltem arra, mit eszem, de most még én is észrevettem, hogy ilyen pompás kávé talán sohasem ittam még. Aztán egy nagy tál rántottát kaptunk. Mint egy kuglóf, nagy rakás, formába öntve, pompásan, ízletesen elkészítve, volt az talán ötven tojásból is. Nekem csak az tűnt fel furcsának, hogy Birike, a kisebbik leány is többet evett, mint én. Hát még az apjok.

A tiszteletes úrról még mindig nem esett szó.

— És a tiszteletes úr — kérem szépen — hoztam a szóba.

— A testvérem szegény Béni, — vágott közbe az asszony. — Ő most Beregszászban van. Tizenegy óra előtt aligha jön haza. Ebben a csúf időben, Istenem, ilyen a szegény papok élete. Mindig van hivatalos ügye egy olyan derék embernek, mint ő. De nincsen is neki párja. Én nem is tudom, miért olyan jó.

— Derék ember, — mordult helyeslőleg a férje.

— Az én fiam! — intett az öreg úr — az én fiam. Már a kollégiumban is mindig ő volt az első diák; mióta meg eklézsiája van, csak úgy kapkodnak utána a nagyfejűek.

— És milyen jó testvér; áldott testvér, — szól az asszony, — soha önála jobb testvért. — Mariska, kell még ebből a rétesből? — Mennyi segítségünkre volt. — Gyuri, ne harapj olyan nagyokat, — Hanem az is igaz, hogy én megteszem a magamét, úgy vezetem a háztartást, hogy — egyél picikém, — pedig mennyi baj van ilyen nagy háztartással! — Eszem azt az aranyos kis szádat, egyél tubám. Jó? Mama sütötte...

Szekérzörgés hallatszott kívülről. Gyorsan felugrált a helyéről mindenki.

— Csak nem Benjámín? — szólt halkán az asszony. A kaput nyitotta a kocsis. Ő volt. A pap.

— Szedd az asztalt, mordult a férj s az asszony kivitte a rántotta-maradékot, a béleses süteményes tálakat.

— Feküdni! — riadt a gyermekekre az apa s azok rettenve kotródtak ki. Azután felállott Héderváry úr s pipáját előkeresve rágyújtott s az öreg úr után, aki idegesen húzott fejébe egy téli sapkát, kilépett.

Én nem tudtam hova lenni az általános felfordulásban az elképedéstől.

Odakint már leszállott a szekérről az érkezett.

— Szervusz sógor, — kiált Héderváry úr, — te vagy sógor. Hé, feleség, lámpát, itthon a sógor.

— Jaj Istenem, csakhogY itthon vagy már, — sápi-
tott az asszony, — hogY jártál ebben a rút időben? Csú-
nya út volt ugy-e? Nem fáztál meg?

— Semmi bajom, hála Istennek. Jó estét.

Szinte megrezzentem a tiszta, zengzetes hangjára.

Nagy ölelgetés után a szobába lépett egy magas
férfi. HogY a bundákból kivetkőzött, szép, magas ter-
metű 28—30 éves fiatal embernek látszott.

Bemutattam magamat s kissé elfogódva néztem
gyönyörű nagy fekete szemeibe.

— Isten hozta legátus úr, találja otthon magát
nálunk.

— Ó, mi is rajta voltunk, — szólt az asszony.

— De te éhes vagy, ugy-e lelkem. Rögtön sütök,
csinálok valamit. Nem vártunk bizony ilyen hamar, azt
hittük, most is csak éjjélre tudsz megjönni. Jaj be res-
tellem, jaj be szégyellem. Ebbe a nyomba kész lesz. Mi
most vacsoráztunk.

Nagy sürgés-forgással rendezgetett az asztalon s
kisietett.

A pap valódi nagy lélek benyomását tette rám, hogY
ez feltenni se tud másról kicsinyes rosszlelkűséget.

— Mi újság idehaza Gábor?

— Hát sógor, semmi. Van itt valaha valami? Az
ember halálra is unhatja magát. Szegény embernek csak
az Isten a jó embere.

— Hát Patakon mi újság, legátus úr?

— Köszönöm szépen, megvagyunk. Mint az egy-
szeri ember mondta: a diákok ma is olyan aprók még és
olyan jókedvűek, mint a tiszteletes úr idejében.

Mosolygott rá. Boldogan néztem magas, hófehér
homlokát, melyet szokatlanul szép fekete fürtök körí-
tettek.

— Hiszen nem is volt még olyan régen az én időm,

— folytatta a tréfát, — azóta nem is nőhettek nagyot. Mi az, négy esztendő, egy kollégiumi diák életében.

— No, arról beszélj már, — szólt közbe az öreg úr, — mit csinálnak a nagyfejűek?

— Készülnek a szeretet ünnepére.

— Igen, a zsobrákok, az istencsúfolók, azt csinálják azok, csak te hidd.

Mialatt a lelkész evett — kávé és rántottát kapott — testvére és sógora — szinte véletlenül — a jövőre vonatkozó terveikkel hozakodtak elő.

— Már akár így, akár úgy, — kezdte az asszony, — de nem maradhat a dolog a régiben. Semmi sem jó úgy, ahogy van. Mennyi igazítanivaló! Ki tudna így gazdasszonykodni? Majd kiég a szemem, hogy paraszt-asszonyoktól kell kérnem formákat, tepsiket s egyebet. Az is szörnyűség, amit ezek a parasztasszonyok művelnek tulajdon konyhában.

— Kint az udvaron is másképp kell csinálni mindent, — folytatta gyorsan a férje. — Ma néztem azt a disznóólat. Csupa szerencse, hogy most nincsen disznónk, mert az ugyan nem használható. — Mondd meg a presbiternek, hogy csináltassák meg. Ne félj, elvégzem én a gazdálkodást, mint a pinty, de az én szavamra semmit se adnak ezek a rongyos parasztok.

— Hagyjuk most ezt Gábor.

— Dehogy hagyjuk, — pattog az, — világért se hagyjuk: énám senki se mondja, hogy ingyen eszem a más kenyerét; én megteszem a magamét. Az ilyen pennás ember, mint te is vagy, ennyit se ért a gazdasághoz. De énnekem ahhoz van passzióm. Bezzeg az apám se gondolta, mikor még 5000 holdas birtokán uraskodott, hogy fiának már koldus falusi parasztokkal kell kinlódni. De megmutatom én a jövő esztendőn, hogy mit tudok.

Mintha felhő borult volna a pap homlokára. Én nagyon kényelmetlennek éreztem a helyzetemet, de minden

erőmet összeszedtem, hogy közönyös arcot mutassak. Fájt a szívem, sóhajtottam.

— Bizony, jövőre máskép kell csinálni, — szolt közbe az öreg úr is; — coki a parasztnak. Meg kell őket leckéztetni. Bezzeg elbántam én velök annakidején, csak az az irigy, rosszlelkű, zsobrák Dobó esperes...

— Az, az, — szolt egyszerre Héderváry és felesége.

A tiszteletes felállott, homlokán egy-egy vörös folt gyult ki s gyorsan, mintegy kirobbanó szóval mondá:

— Hagyjuk ezt a témát.

Az apa bosszúsan morgott.

— Nem tudom micsoda követ fújtok együtt, te is közéjük keveredsz már. A családuknak megrontója...

— Édes Sárim, — fordult a pap komolyan testvérehez, — légy szíves küldj át Balogh szomszédhoz, vigyen ki engem a 10 órai vonathoz Ujakra. Utaznom kell, a mi lovainkat sajnálom, fáradtak.

— Megint utazni? Hát soha sem vagy itthon.

— Bizony, muszály! Legátus úr, — fordult hozzám, — legyen szíves jöjjön a szobámba, beszélünk kell még a teendőiről.

Kimentünk. Szerényen bútorozott szobába nyitott be. Ugy tetszik, a kamarát alakíthatták át szobává. Az összes bútorok voltakép könyvekből állott.

Megbeszéltük a rekvirálást, megcímeztem a páteneket, utasításokat adott — mire előállott a szekér.

Komoly arccal fordult hozzám:

— Legátus úr, önt derék ifjú embernek ismertem meg most. Örülök, hogy ilyen ember van most itt... Egy szívességre akarnám kérni...

— Kérem...

— Ha holnap olyan dolgokat lát, ami nem lesz kellemes látvány — né vegye rossznéven. Gondoljon az Idvezítő szavára: „Nem tudják, mit cselekszenek!” — Egy levelet hagyok itt a testvéremnek, arra kérem, hogy még ma adja át neki. Nem tudom személyesen megmondani,

amit akarnék. Pedig javukra van. Legyen kérem jóakarátú, esetleg olyan dolgok tárnak fel ön előtt, amiket nem szokás közzéadni.

A kocsis zörgetett:

— Tiszteletes uram, indulhatunk.

A pap szemében úgy tetszett, egy könnycsepp vilant meg a lámpafényben, az enyémben is társa kelt annak.

A tiszteletes úr kezét szorított velem. Bement, elbúcsúzott testvérétől, apjától, sógorától, megcsókolta az alvó gyermekeket.

A szekér elzörgött. A kaput becsukták, bementünk a szobába.

— Még nincs kedvem lefeküdni, — szólt az aszszony, — indítványozzon legátus úr valami társasjátékot.

— Hol a kártya? — Mondja a férj.

— Az ám, — motyog az öreg úr is. Valami hétféle kabát van rajta, mert mindig fázik, nyáron is. Egészen elsápadtam, ahogy az öreg úr rámnézett és pipáját böködve, apró, szapora füstfellegeket pöfékelt a csutora mögül, — szokott-e kedves öcsém uram pénzre játszani?

— Nem szoktam, — feleltem hirtelen ijedten.

— Na, kár. Elég kár. De kártyázni azért tud?

— Nem tudok.

— Ó, az nem úgy megy, azt meg kell tanulni. Nem legátus, aki nem iszik, nem pipázik, nem kártyázik. He-he-he. Na, akar-e megtanulni?

— Nem akarok.

— Ühm. Ej ha, lám csak, nézze meg az ember.

— Feleség, hol a bor? — szól Héderváry úr.

— Jaj, hogy majd el is felejtettem, — szól az aszszony és elővesz egy hatalmas üveget.

— Na legátus uram, igyík aki ráér!

— Köszönöm szépen, nem iszom.

— Ej, öcsém úram, mit komédiázik. Bort megissza magyar ember, jól teszi. He-he.

De énnekem az fúrta az oldalam, mit tegyek a levéllel? Nem mertem előállani, mert már láttam, hogy ezek meglopják, megzsarolják, kiélik a tiszteletes urat.

Kocintottak, a vizes pohárral.

— Eltörött a borospohár — mondá nevetve az asszony. — Ej, ej, legátus uram, lássa én csak asszony vagyok, mégis iszom egy cseppet.

— Egyszer esik esztendőben karácsony!

— Kérem szépen, — szólaltam meg hirtelen s minden csepp vér a fejembe tódult.

— Tessék, tessék.

— Kérem szépen, a tiszteletes úr, majd el is felejtettem, egy levelet adott ide nekem, hogy adjam át. Tessék.

S odaadtam.

— Valami karácsonyi rigmus lesz. A sógor még most is firkál verseket. Ha aztán egyet ide akar adni, így mókázik vele rendesen. Nem meri ideadni, csak ha elszalad elébb.

— Igazán? — Kértem.

— Persze. Olyan az, mint — egy poéta.

A szívem csordultig telt boldogsággal, hisz akkor értem! Hisz akkor olyan, mint én! S szinte remegtem az örömtől. Én sem bírom elviselni, hogy csak a szobában is legyek, mikor olvassák, amit írtam...

Ezalatt az asszonyág felbontotta a levelet és végig futott a tekintetével.

— Levél, — szólott.

— Hangosan, hangosan, — pöfékelt az öreg úr. Én visszahúzódtam a divány sarkába s az asszony olvasta:

„Édes testvérem!

Egy esztendő vonult el fölöttünk s Isten kegyelméből erővel, egészséggel viseltük el a sorsot, mely ez év-

ben osztályrészünkül adatott. Fájdalom, a jövő esztendő még terhesebbnek ígérkezett s én az Ur segedelmét kértem, hogy mindnyájunk közös jó-voltára való tekintettel változtassunk rajta.”

— Micsoda! — kiált fel meglepetve mind a három s én éles szemmel figyeltem.

— Aha, mondtam magamban, most egy olyan jelet jön, ami a Kemény Zsigmond tollára méltó! Egy drámai és reális és durva... Az asszony folytatta az olvasást:

„Százszorta kínos volt nekem látni, mily idegen és kellemetlen volt reátok a ti helyzetetek. Idegen faluban, rendes foglalkozás nélkül; a néppel nem rokonszenvezve, — napról-napra éreztem, — milyen kényelmetlen volt kedves férjed helyzete.”

— Igaz! — szól az.

„Neked is, ki megszoktad a családi otthont, most folyvást ideiglenes helyzetben és körülmények között nélkülözve a tulajdont, igen terhes volt ez az év.”

— Igaz, — szólta ez.

„Én tehát utána jártam s hála Istennek, sikerült állást szerezni férjednek...”

— Micsoda! — riadt fel meglepetten a kedves férj.

„A beregsarlói tanítói állásra megválasztották őt, és én az ő nevében nyilatkoztam, hogy elfogadja.”

— Tyüh! Aki rézangyala van! — tört ki a kellemetlen meglepetés Héderváry úrból. — Hogy én beregsarlói tanító legyek? Azt olvastad, he?

— Igen, igen. Beregsarló.

Hogy én elbújjak az Isten háta mögé, egy nyomorult kis orosz faluba. Inkább soha kenyeret sem eszem többet. Pusztuljanak a pujáim éhen, mint, hogy én azokkal a buta kölykökkel kinlódjak. Az öreg apám bezzeg 5000 holdas birtokból pezsgőzt.

— Istenem, Istenem — jajgatott az asszony.

— Hohó, sógor uram, jó volt megszöknünk, mert

féltünk, hogy a torkunkra forrasztják az alattomos ki-
játszást. Majd találkozunk mi még, majd megmondom
én még, hogy ez a hála? ez a köszönet? ez a becsület?
Ezért dolgoztam én egész éven át, mint a barom.

— Istenem, Istenem, — folytatta a felesége.

Hogy az én szorgalmas, hűséges gazdasszonykodá-
som után ezzel fizetnek ki. Az embert a tulajdon test-
vére rontja meg. A cselédnek is van fizetése és felmon-
dási ideje. Bezzeg énnekem soha egy haló krajcárt nem
adott és csak kidob a házából...

— Az én feleségem nem szakácsné, senkinek sem
szakácsnéja! Majd megmutatom én, hogy ember vagyok
a gáton! — Hogy az én nevemben megígérte, hogy én,
én elfogadom a tanítóságot. Ki vagyok én, hogy egy nyo-
morék rektorsággal szúrják ki a szememet?

Az öreg úr úgy viselte magát, mintha nem volna
meglepetve a sorsfordulástól. Nyugodtan pőfékelt s ke-
délyes hangon kérdezte:

-- No, no mi van még abban a levélben?

— Az asszony újra kezdte:

„Én az ő nevében nyilatkoztam, hogy elfogadja.”

— Hogy is ne! — rikoltá Héderváry úr. — Hogy
mer ő beleavatkozni a más jogaiba? Majd megtorlom
én az ilyen silány eljárást.

„Beregsarló jó község. Kicsiny ugyan, de legalább
nem kell sok gyermekkel bajlódni. Összesen 10—15 tan-
köteles szokott lenni!

— Így megszégyeníteni engemet, Héderváry Gá-
bort! Mi vagyok én? Kinek a lábkapcája vagyok én?
Hát a legnyomorultabb faluba való vagyok én?

„A fizetés 300 forint államsegély; a falutól 10 köb-
lős szántóföld...”

— Nyomorult államsegélyből tengődjék az ember?
Dehogy is fogadom el, dehogy is fogadom. Marad min-
den a régiben. Nem kell.

Csak úgy gyöngyözött a homloka. Felhajtott egy pohár bort s kiveresedett arccal ütött az asztalra:

— Mindig mondtam, hogy alamuszi macska nagyot ugrik.

Az öreg úr szintén ivott s vigasztalta:

— Na tudod az nem úgy van. Nem, nem, nem úgy van. Már ez — ez így van. Érted? Már ennek így kell lenni. Ami egyszer megvan, az megvan. Nem lehet örökké a más fészkeben kotolni. Na. Van.

— Micsoda, hát másnál vagyok én? Hát az embernek a sógora más? Hé asszony, nem mondtad, hogy tinálatok ennyi a rokonság? Az én apám nyakán ott ült az egész frekvencia, arra ment el az 5000 hold.

— Ismertem az apádat, nem sok volt már annak.

— Micsoda, hogy az én apámnak nem volt? Az én apámnak? Volt a nagyapámnak, meg annak az öregapjának, nem úgy, mint egy koldus pap-familiának.

— Ó bizony elhallgathatsz azzal édes fiam, nem sok volt azoknak, mióta Zsigmond király az Isten nyugtassa, a hetvenedik öregapádnak, Kont Istvánnak kihúzta a lába alól a gyékényt, hogy vizeslepedőt terítsen a nyaka körül.

— Hát akkor már szakácsné legyen a feleségem mi? Jól van szakácsné. No szakácsné, mit fizetek, mi?

Az asszony sírt, törülgette a könnyét s azzal vetette végét a vitának, hogy olvasta a levelet tovább.

„A falu presbitériuma tudtomra adta, hogy paptanítói az állás és a papi funkciók teljesítéséért külön öt hold szántóföld és két hold legelő jár; azonkívül stóla. De azt is tudtomra adta, hogy azt kívánják, hogy a tanító már a karácsonyi ünnepeken is végezze az istentiszteletet. Én természetesen a kedves sógorom utólagos beleegyezésére számítva ígértem, hogy ő elvégzi azt. Holnap délelőtt 5—6 beregsarlói szekér fog jönni érte-tek.”

De most már csakugyan olyan nagy lett az elképe-

dés, hogy egy percig senki sem jutott szóhoz, csak bámultak egymás szeme közé.

Azután mind a hárman felkacagtak:

— Soha ilyen bolond históriát! — No a ti bútorokat — élcelt az öreg úr — ölben is elvihetik.

— De nem úgy van az — replikázott veje, — Ká-konyforrásra 30 szekér, szállított engemet...

Igaz, hogy onnan el egy se hozott.

— Az nem beszéd. Én nem mehetek szégyenszemre üres szekerekkel sehová. Tudta azt a sógor; őt-hat szerket csak lesz megpakolni mivel innen is.

— Tán biz az én fiam bútorait vinnétek el? — patogott az öreg úr.

Tán bizony nem az anyjáról jussolta, tán bizony nem mindegy szegény boldogult anyáknak, akár a fia eszik az asztaláról, akár a leánya. — Különben sose búsuljon, atyus, ne féljen, nem vesszük el, — gondolta meg a dolgot Héderváry úr. — Nem megyünk, dehogy is megyünk, hogy mennénk? Maradunk. Persze. Nem jutottunk még ebek harmincadjára, csak nem fogunk kolduskodni egy kis rongyos államsegélyből. Olvasd tovább a levelet feleség, van-e még benne valami?

„A ti sorsotokról ezt írhatom. Az enyém is nagyot változik a karácsonyi szent ünnepeken. Hallgattam a szívemben lakó szeretetre s a szeretet ünnepén megházasodom.”

— Micsoda? — kiáltott fel újra a legelső meglepetéséhez hasonló elhűléssel mind a három ember.

— Ezért van hát az egész skandalum! — rikoltott Héderváry úr. Most értem már, honnan az a testvéries gondolkodás. Hogy ezt ki nem találtam. De most már nem megyünk! Most uraskodunk. A szemébe nézünk az új menyecskének.

— Ezért nem vett hát nekem az én lelkem öcsém semmit a konyhába. Rághattam én a fülét, csinálj ezt te,

csinálj azt te. Elnézte, hogy én ott kinlódom a konyhában, majd hoz az új asszony mindent. Istenem, Istenem, de sokat is csalódik az ember. De sose is tudja, mire virrad holnap, — jajgatott az asszony.

Az öreg úr állott elő, mintha katedrában állana:

— De most már én mondom, gyerekek, lelkem gyermekeim, most már egy lépést se innen. Az, hogy veletek elbánt, semmi. Az, hogy a testvéri szeretetet lábbal tiporta, szót sem érdemel. De az, hogy a szülői tisztelet ellen vétett, hogy az ötödik parancsot megszegte: égre kiáltó bűn; ezért elkárhozik. Mert aki az Ur szavát nem fogadja, bűnös: de aki az Ur felkent szolgája létére az Isten nyilvános rendelkezéseit megszegi, az a pokol torkába jut. Én állok elébetek. S jöjjön elibém az a gonosz asszonyi állat, aki az én egyetlen gyermekem szívét elfordította tőlem, az apától: én kiűzöm őt, mint az arkangyal kiűzte Évát a paradicsomból. Nem megyünk innen sem én, sem ti, hadd halljuk, mi a neve annak a — testamentumbeli Delilának?

Héderváryné fordított a túlsó lapra. Kiváncsian nézett rá és kíváncsian dobta el a papírt, mintha tüzes papírszál lett volna.

— Dobó Erzsébet! — Kiáltott arcából kikelve.

Apja és férje leesett állal és kimeredt szemmel rémülten néztek egymásra.

Családunk megrontója! — Hörögte az öreg úr. Leánya nagy fenszóval kezdett zokogni. Az öreg és veje égő szemekkel némán bámultak maguk elé.

— Istenem, Istenem! — zokogott az asszony.

— Nem maradok tovább ebben a házban egy percig sem. Nem hajtom itt nyugalomra a fejem soha többé. Megyek házról-házra koldulni inkább, minthogy ezt a szégyent, ezt a gyalázatot viseljem a homlokomon. Tudtom és beleegyezésem, sőt hírem nélkül menyem lett annak az embernek a leánya, aki megrontott, tönkretett,

hivatalomból kivetett engem is, a vőmet is. Azé a gögös, szívtelen, aljas zsobráké, aki... Mit vétkeztem annyit, hogy így büntet az Isten?!

— Ej, mit óbégat atyus, — morgott a veje.

— Itt hagyjuk őket és punktum. Van már nekem állásom.

— Elviszek innen mindent! Egy széket, egy képet sem hagyok itt. Ami az én feleségemé volt, nem engedem megfertőztetni. Nem engedem, hogy az istentagadó fiú az anyja szent emlékét bemocskolja.

— Nem is olyan rossz állás a beregsarlói tanítóság. 300 forint készpénz, tíz-tizennyolc köblös föld, stóla, sok papi fizetéssel felér. Hagyja Atyus, majd megélünk valahogy. Lássá, ahol legnagyobb a szükség, ott van legközelebb a segítség. Egyik kezével ver az Isten, a másikkal áld. A fia megkeseríti atyust, itt a veje lá, megvigasztalom én. Van már nekem állásom, nem szorultam kegyelemkenyérre.

— Jaj, jaj Istenem, jaj Istenem, — zokog fel a felesége.

— Sose búsulj, feleségem. Nem leszel te többet senki szakácsnéja. Ne búsulj, míg engem látsz. Van már nekem állásom.

— De én kiátkozom, de én megátkozom, kiabált az öreg úr, — és az apa átkát meghallgatja az Isten.

— Jobb lesz, ha gondolkozunk, hogy is pakoljunk össze holnap reggelre. Igaz, feleség, nincsen több ujság abban a levélben.

Az asszony végig futotta szemével:

— „Csókollak stb. ...” — mondá.

— No hisz azt el sattöbbizheted; itt ugyan senki sem adja vissza neki.

„Utóirat. A beregsarlói kurátor 30 frt. előleget visz nektek”.

— Vivát! Éljen! ez már beszéd. Hej de derék em-

ber az a kurátor, holnap veszek neki egy liter pálinkát. No atyus nincs már semmi baj.

— Addig sétált hevesen a szobában, míg egyszer-csak megbotlott bennem.

Meglepetve nézett rám.

— Igaz ni, legátus úr, — szólt egy kissé zavartan, — nem álmos még? Feleség, vess ágyat a legátus úrnak.

Jó későn ébredtem másnap reggel. Nyugtalan éjszakám volt, sok bolondot álmodtam. Most meg valami láрма riasztott fel.

Kinézek az ablakon, hát javában pakolnak szekerekre. Eszembe jutott az esti história, csak nem a beregsarlóiak vannak itt?

De bizony azok voltak. Szép idő volt a hurcolkodásra; az éjszaka erős hideg volt, keményen felfagyott.

Mikor elbucsuztam a költözőktől, az öreg úr egy levelet adott a kezembe:

— Legátus úr, — szólt mordan, — maga adta tegnap este azt a levelet, adja meg a választ is rá.

Lázasan siettem belső zsebembe tenni a levelet s ök szekérre ültek.

Egyedül maradtam az udvaron.

Nem éppen egyedül, mert ott állott mellettem az egész falu. A tanító úr barátságosan meginvitált magához kvártélyra. Át is tettem a pusztán maradt házból, melyet a kurátor zárogatott befelé, a főhadiszállást a rektóriára.

Rekvirálás alatt egyébről sem volt szó a faluban, csak a papék históriájáról.

Hogy másnap reggel visszajöttem a harmadik faluból, azzal a hírrel fogadnak, hogy nem üres már a parókia. Új bútorokat hozott az éjjel egy csomó szekér és már el is rendeztek mindent. Közönségesen ugyan vétek volna karácsony éjszakáján dolgozni, de ez egyszer ez a dolog istenes cselekedet volt.

Jön az új pár is. Első nap esküsznek s itt lesznek karácsony másodnapján reggel. Az első napi istentiszteletet a meszesháti lelkész végzi.

Másodnapra virradóra óriási hó esett a pompás fagyos földre, úgy, hogy csengős-bongós szánnal ment a falu a tiszteletes elé.

Meg is jöttek, meg is hozták. Soha úgy még papnét!

Na, hiszen volt lakodalom is.

Az én piros tömzsi legényem — az utitárs — szintén ott volt. Ragyogó arccal mondá:

— No, legátus uram! mit mondtam? Nincs ilyen pap több a kerek világon, mint a mi tiszteletesünk!

Nincs is, mert úszott a boldogságban.

Volt is oka rá. Sosem láttam kedvesebb, gyönyörűbb menyasszonyt, de nem láttam délcegebb, elragadóbb vőlegényt sem — ő nála.

Legátus-szokástól eltérőleg, igyekeztem szemlélő tanú maradni. Belső gyönyörűséget éreztem.

A tiszteletes úr:

— Mondja kedves legátus úr, mit üzennek édesapámék?

De már erre még jobban elpirulok.

Mit üzennek? Mit, csak azt, hogy legyenek boldogok a gyermekei! — vágtam ki vakmerően a szót azzal a szent elhatározással, hogy nem adom át a levelet soha.

A tiszteletes úr gyöngéden végigsimított a tekintetével, megszorította a kezemet s — többet nem foglalkozhatott velem, volt neki, aki lefoglalja minden gondolatát.

Ebben a percben nem bírok tovább a levéltitok szent parancsának engedelmeskedni, úgy érzem, szemek nézik ki belőlem, mi van a levélben? Bocsánat, de feltöröm. Ez aztán levél.

Most itt a levél előtttem, illik felbontani? Illik, nem illik, nézzük meg no.

„Kedves Fiam!

Amit tettél, az Istenre bízom: ítélje meg. De ha már gazdag feleséget kapsz, ne felejtkezz meg szegény Apádról.”

Elégessem?

Elküldjem?

Felesleges; azóta megreklamálták már ezt bizonyosan.

A BÉCSI BÚTOR.

Zsuzsi néni kofa volt. Paprikáskofa a nagypiacon. Ott szokott árulni a Csapó-utca szegletjén. Hát bizony keserves egész nap ott ülni, de nem egészségtelen, meghízik és megokosodik attul az ember.

Zsuzsi néni is már olyan okos, hogy többet tud az eszinél. Hogyne, mikor csak úgy olvassa az ujságokat egyre-másra, mert mindenik kofa vesz valami ujságot, osztán az kézről-kézre megy. Zsuzsi néni mind elolvassa az utolsó betűig, mán akár érti, akár se. Egyszer csak nagy dolgot lel az ujságban, valami pesti ujságban, ott, ahol igazán érdekes olvasnivalók vannak, hátul, a hirdetések közt. Valami bécsi gyáros egy egész bútorzatot kínál, asztalt, széket hatot, diványt, siffont kettőt, ágyat kettőt, de még éjjeliszekrényt, meg még sok mindent, szóval egy teljes berendezett hálószobát és ebédlőt tizenhat forintért.

Zsuzsi néni elolvasta, először duruzsolva, azután egészen fennhangon, utoljára a szomszédasszonyának torkaszakadtából kiabálva.

— Hallott-e mán ilyent, pedig nyomtatás nem haduvál! tizenhat forintér ennyi bútort! Ezek a cábár asz-

talosok mit nem kérnek érte, lám az a belga nyelvű Kappan Györffy csak egy fiókos ládáért elkér mai időben öt pengőt!

Mindenki csudálta a dolgot s egész délelőtt erről beszéltek a paprikáskofák, egy-egy szót tákajdászva egymásnak.

— Jó vón-e nekem, ha mernék hinni a nímeknek! — mondta Zsuzsi néni s nagyon bólogatott hozzá.

— Bizony hallom, hogy a gyalog szarka, gyalog sátán má megjárta az útját! — mondta a jobbkézfelőli szomszédasszony.

— Jaj galambom, túl vagyunk már azon, vasárnap hirdetik az ispitály-templomba a gyerekeket, — vallotta be Zsuzsi néni.

— Most már csak azt vóna jó tudni, hogy lehet-e ez valóság! ez a bútorhistória, mer azt jó vón tudni!

— Nagy a világ, minden megeshetik! — mondta a balkézfelőli szomszéd.

— Még e csak a tubák! ha ezt én megvenném a jányomnak, egy gyermekemnek! De ha el nem sül, akkor megráz engem az én uram.

— Nem kell elibe tálni neki, csak ha már meg is vette kied. Akkor aztán bá hika veres bornyu!

Igy tárgyalták a dolgot, míg délére csakugyan azt mondta Zsuzsi néni, hogy:

— No, hát egye meg a Mándoki uram fenéje, én megpróbálkozom a nímekkel. Nem is kárhoztatom én az enibert előre, nem vadítom, nem mérgesítem, majd csak lesz, ahogy lesz. Elküldöm postán a pizt, osztán csak nem kél lába. Törvínyes világot ilünk már.

Ugy is tett.

Attól kezdve minden nap erről beszéltek a paprikáskofák.

— Aj, az Isten áldja meg aztat a nímeket — mondta Zsuzsi néni, — még a hótt csonttyát is, hogy az ilyen jól kisegíti a szegény embert a csávábul. Tudom, fog-

nak száját tátani a debreceni népek, ha meglátják az én jányom bútorát, még pedig „mindent a legfinomabb kivitelben.”

Otthon nem szólt egy árva szót se, csak mosolygott a szája szögletiben, mikor bútorral, meg egymásról beszéltek. Hát egyszer csakugyan jön ám a postáról az irás, hogy megérkeztek a bútorok.

Teremtő egy Isten, milyet fordult egyszerre Zsuzsi nénivel a piac. Majdnem teleszórt a örömben minden emberfiának szemét-száját veres paprikával. Bezzeg most sietett ám haza, megmutatni a levelet az urának, meg gyerekeinek. Világos, hogy örült mindenki a szerencsének, de kivált Julis majd kibújt a bőriből, hogy neki olyan nem ilyen-amolyan bútora lesz.

Lett is tanácskozás nagy, hogy hozzák haza. Andrisnak, a vőlegénynek mindenesetre ott kell lenni, a sógornak is van talyigája, hát a három talyigán majdcsak hazahordják.

Fel is pakoltak mindjárt a talyigára s még sem állottak a postáig.

Csak a sógor ne lett volna olyan irigy kutya, egész úton bökögetett holmi piszkáló szokat. Hiába, nyakóc ember volt, az ilyenektől meg az Isten őrizzen. De Andris mindig odasózott, nem hagyta a napát.

— Vasuton kék annak gyünni, — mondta például a sógor. — Ki a fene hallott még ilyet, postán annyi bútort!

Csak hogy nem paraszt bútor a, hanem úri jószág! — kente oda Andris, mire nem is volt mit mondani.

Bekászolódtak a posta udvarára. Zsuzsi néni, meg Julis, meg Andris, meg az apjuk, no meg a sógor. Egész deputáció.

Hát egy postás beigazítja őket valami szűk rácsos helyre, hogy ott megkapják, amit keresnek. Zsuzsi néni büszkén dugja be a rácson a cédulát, csak a sógor pusmogott.

— Megeszem én azt a bútort, ha annak tajíga kell!

— Ugyan ne izgágáskodjék ke, szólt rá nagyralátian Andris, hátrul valahun a komorába!

Kacagtak egyet a nagy bizalmúak, a postás csak felemel egy csomagot a földről s elébük teszi...

— Hát ez mi — kérdi Zsuzsi néni s levegő után kapkod.

— Ez a maguk csomagja.

— Csomag a nyavalya álljon bele, nem csomagírt gyüttünk mink, hanem bútorír!

— Hátsz az van benne.

— Mi?

— Rá van írva, hogy bútor van benne!

— Miféle bútor?

— Olvassa el: bababútor!

— Mán hogy bábu?

— Az.

Ugy megnémultak mindnyájan, de még a sógor is, mintha megsimította volna őket egy kis lapos guta. Az apjuknak jött meg először a szava, az is csak annyit mondott:

— A nyüstyit neki! Asszony! Gyere csak haza! Elkullogtak szégyenszemre, mintha mindnek az orrávére folyna. Julis fogta a csomagot és cipelte a kétszoba bútort könyvedző szemmel.

Zsuzsi néni azonban, minekelőtte hazament volna, aholott is menthetetlenül várt rá a bot, a görbe, a nagyerdőn nyesett, — ment elébb a iacra, hogyha mán a szígyen megvan, legalább ne más kárálja ki a nagyvilágnak! Ne a sógor, aki úgyis elhírelí még ma, az Isten tegye a villahajtóba. Hát inkább ő maga tette csípőre a kezét s megeresztvén hangját, az egész piacnak kitálalta keservét szívének.

— Hej a hóhér a bűdös nímetjít, kibánt az én velem. Küldött a nekem bútort. De micsoda bútort. Bábunak

való bűtort, akaggyan benne keresztül a karó, boríccsa be a fekete gyász. Az én drága tizenhat forintomért! Fiadzík bele a kutya a lelkibe, az én tizenhat forintomért!

VAS JANKÓ.

Volt a falunkban egy szegény özvegyasszony. Mióta az ura meghalt, elvesztette minden kedvét. Egyetlen vigasztalása a kis fia volt, Jankó.

Ez a Jankó erős, vastag gyerek volt. Az iskolában is első volt, a munkában is, akármibe fogott.

Azt mondja egyszer édesanyjának:

— Édesanyám, kérdeznék valamit.

— Mit fiam?

— Csak azt, hogy minek olyan rongyos a mi házunk teteje?

— Ha apád meg nem halt volna, nekünk is csak olyan új szalmafedelünk lenne, mint másnak.

— Édesanyám, még egyet kérdenék.

— Mit fiam?

— Hát csak azt, hogy miért van a szomszédnak négy ökre, mikor nekünk egy sincsen.

— Jaj fiam, mi szegények vagyunk, a szomszéd meg nagy gazda. De csak ne halt volna meg apád, nálunk is több volna a ládafiába.

— Édesanyám, még egyet kérdeznék.

— Mit fiam?

— Csak azt, hogy miért hívnak engem Vas Jankónak?

— Jaj fiam, mert Vas Péter volt az apád.

— Hát azt miért hívták Vas Péternek?

— Hát mit mondjak édesfiam, azért, mert olyan erős volt, mint a vas.

— Nohát, édesanyám, ha én Vas Jankó vagyok, nem is fogok a suton rozsdásodni, hanem elmegyek szerencsét próbálni, világot látni. Meglátja édesanyám, hogy ha visszajövök, nem lesz rongyos a kelmed háza azontúl.

Összecsapja az özvegyasszony a két kezét:

— Ó, fiam, nem úgy van már, mint a mesevilágba! Hova mennél? Nincsenek már királykisasszonyok, akikért a hétfejű sárkányt kellett legyőzni.

— Nem is akarom én, édesanyám, hanem elmegyek a városba, inasnak állok, mester leszek, akkor aztán előttem a világ.

Az özvegyasszony csak sírt, törte-marta a kezét. Csak mondta, hogy:

— Ó fiam, így fiam, úgy fiam, szerencsétlenné leszel, a gép levágja kezed, lábad, mit csinálok veled. Városban sok a rossz ember, elcsábítanak, korhely leszel köztük.

Jankó mindenre tudott válaszolni. De azért az anyja három napig egyre azt hajtotta:

— Elvesztettem az uramat, a jó uramat, Vas Pétert, most már elhagy a fiam, a jó fiam, Vas Jankó!

• Azt mondja utoljára az özvegyasszony:

— Hát aztán merre mennél, édes fiam? Messze van a város. Ruhád sincsen, amivel emberek közé bocsássalak. Így nem mehetsz ki, mint az ágrólszakadt.

Megörült Jankó, mert látta, hogy elereszti az anyja. Csakugyan el is eresztette. Ruhát is varrt neki, fehérneműt is adott. De pogácsát is sütött az útra. Elkísérte a falu végéig s onnan tovább, egészen a Látókőig.

Ott aztán igazán elváltak egymástól nagy sírásvárás után.

Az özvegyasszony leült a Látókő tövére s utána né-

zett sűrűn visszatekintgető fiának. Nézte, nézte szegény akkor is, mikor már nem láthatta a messziségtől.

II.

Vas Jankó ment, mendegélt, míg csak meg nem látta messziről a várost. Akkor leült az árokparton, megenni a pogácsa maradékát. Nagyon elgondolkozott. Senkije, semmije; hová megyen csak ma éjszakára is? Körülnézett, hátha egy kis egér odajönne hozzá pogácsát kérni, s aztán, így mondván: jótét helyébe, jót várj, valami csodasípot adna neki, amibe csak bele kell fújni, mindjárt teljesedik minden kívánsága.

Egyszer csak kocsizörgést hall. Jó két lóval jött az úton egy mesterember. Maga hajtotta s az ülésen mellette volt egy takaros kis göndörhajú barna lány, aki az ölében egy nagy babát tartott. Jankó köszönt illedelmesen s a kislány úgy rábámult, hogy kiejtette az öléből a babát.

Jankó abban a pillanatban felugrott, felkapta a játékbabát és szaladt vele a szekér után, melyet hamarosan meg is állított a gazdája.

— Ejnye, de fürge gyerek vagy, öcsém, — szólt a gazda, — hogy hívnak? Hová mégy?

— Szegény fiú vagyok, megyek mesterséget tanulni.

— Igazán? Hát oszt' milyen mesterséget akarsz?

— Énnékem mindegy, akármilyen, de mégis legjobban gépész szeretnék lenni.

— No lám, — azt mondja amaz, — gépész! No jó, csak kapaszkodj a saroglyába. Majd eligazítjuk a bajodat. Kovács vónék magam is.

Jankó egy perc alatt fent ült.

— Hogy is hívnak, fiam?

— Vas Jankó a nevem, Vas Péter volt az édesapám, de már meghalt.

— Ugy, Vas Jankó! No, gyere csak beljebb a szekérbe. Ülj ide a hátam mögé.

Jankó odahúzódott. Míg a lovak csendesen poroszkáltak, a kovács hátra-hátra fordult s kikérdezte Jankót. Ez meg felelt hűségesen. Elmondta, hogy búcsúzott el az édesanyjától, aki szegény talán még most is ott ül a Látókőnél.

Addig beszélgettek az új ismerősök, míg egyszerre csak behajtottak a kapun. Egy magas, sovány, sápadt arcú asszony várta őket a tornácon.

— Talán megint a csárdában delelték, hogy ilyen későre jöttek haza! — kiabálta.

— Dehogy, lelkem, — szólt a kovács, — nagyon is igyekeztünk. Avval leemelte a kis Mariskát a szekérről s ez egyszerre az anyja nyakába szaladt. De az asszony rázsémbelt:

— Tépd le csak, tépd le a szoknyám, vesz apád másikat, ne félj!

Jankó meghökkenve nézett a mesternére, aki őrá is sort kerített nyomban.

— Hát ez miféle csavargó itt?

— Ez, lelkem, egy szegény fiú, inasnak akar állni. Az úton lettem.

— Hát persze, az árokparton lelt kis bitangokat gyűjtöm én a házban raktárra. Ezt eltaláltad!

Jankó elsápadt, úgy megijedt. Rögtön mozdult, hogy felvegye a batyuját és menjen. A mester azonban intett Jankónak s ez rohant cipelni a sok holmit befelé a kocsi-
ról, mint hangya a morzsát. Nem kergették osztán el, de vacsorát is kapott, fekvőhelyet is. Imádkozott szépen és eltöprengett, hogy vajjon Istenem, holnap is itt alszik-e? Ott aludt másnap este is, harmadnap is. Nagy pártfogói voltak, a kis Mariska, meg a mester. No meg Jankó se volt olyan fiú, akitől a dolgos cselédre vágyó gazdasszony menekülni igyekezzék. Itt teltek napjai, he-

tei, hónapjai. Munkában telt a tél, a nyár, egy évről a másikra.

Ha este a hárságyra dült, szépen elgondolkozott az édesanyjáról, meg a kicsi Mariskáról, ez volt a nap fő boldogsága: ilyenkor minden kínlódást elfelejtett, csak az jutott eszébe, ami volt. Egyszer aztán azon kapta magát, hogy nő a bajusza keményen. Igen elcsodálkozott rajta. Neki úgy tetszett, mintha csak tegnap, vagy tegnapelőtt kapaszkodott volna fel a kis Mariska mellé a szekérbe. De aztán rájött, hogy régen volt, szörnyű régen, mikor elbúcsúzott az édesanyjától.

Elszomorodott nagyon és mindennap búsabb lett, észrevette a mester, hogy baja van a fiúnak. Megkérdezte tőle:

— Ma bajod neked, Jankó fiam?

— Eszembe jutott, hogy milyen régen láttam az édesanyámat:

— Ne búsulj, fiam. Várj vasárnapig, elég régen inaskodsz, vasárnap felszabadíttatlak. Akkor aztán hazamehetsz az édesanyádhoz.

Megörült Jankó. Harmadnap vasárnap lett, akkor annak rendje-módja szerint felszabadították Jankót, segéd lett belőle.

— Mikor utazol el, Jankó? — kérdi tőle a mester, mikor hazafelé mentek.

— Akár még ma, mester uram.

Odahaza jó ebédvel várták őket, kikötötte a mester előre, pedig az asszony mérges volt, hogy ilyen egy-kettőre felszabadították Jankót. Bezzeg Mariska, aki már szép szemrevaló leány lett, annál szívesebben fürgött-forgott a konyhában.

Mikor javában ebédeltek, megkérdi Mariska:

— Mikor utazik el, Jankó?

Jankónak a torkán akadt a gombóc. Mit mondjon erre a szíves kérdésre, Istenem. Azt mondta, hogy:

— Holnap...

Másnap délben újra azt kérdezi a leány:

— Mikor utazik el, Jankó?

— Holnap — végta rá hirtelen a legény.

A mesterné olyan dühösen nézett rá, mint egy áspiskígyó. Mariska olyan édesen, mint egy drága tubarózsza. A mester csak köhintett egyet-kettőt s kétfelé törülte a bajuszát.

Harmadnap is így beszélgettek egymással s Jankó egész héten készülődött. Szomorú volt és töprenkedett folyvást. Észrevette a mester, hogy baj van.

— Mi az, Jankó fiam, minek vered olyan dühösen azt a vásat?

— Hej, mester uram, mit tagadjam, nem tudok én innen elmenni. Nem tudom itthagyni...

— Mit, fiam? A műhelyt?

— Nem azt, mester uram, mást!

Ekkor csak benéz a műhelybe a mesterné, de ők nem vették észre.

— Hát mit, fiam, — tréfált a mester. — Az asszonyt?

Elmosolyodik Jankó.

— Nem ötöt, mester úr, más valakit.

— Csak nem a Mariskát?

— Ötöt, mester uram, ötöt!

Bekiált erre az asszony:

— Elpusztulj a szemem elől, gézengúz csavargó! Még az én leányomra meri vetni a szemét. Tán bizony egy rongyos kovácsné legyen a lányomból is, mint én-belőlem!

Zuhogott a szó az asszony szájából. Jankó kiejtette a kalapácsot a kezéből, félmázsás is volt az, de százszor nehezebb volt az asszonynak a legkisebb szava. Ugy maradtak a műhelyben ő is, a mester is, mint az ázott ve-

réb. Szegény kis Mariska meghallotta a nagy beszédet, mindent megértett és sírva bújdosott el a kert hátuljába.

Az asszony bevonult a házba, akkorát szólott az ajtó, hogy betette, mint az ágyú.

— Mester uram, — mondta végre Jankó, — most már elmegyek. Mindig gépész szerettem volna lenni, megyek Budapestre, s nem nyugszom, míg el nem érem a vágyam. Akkor aztán nem leszek tán rongyos kovács a mesterné asszony előtt.

— Az Isten vezéreljen, fiam.

— De ne adják addig máshoz, — nyögte Jankó.

— Nem, fiam, nem. És nem olyan rossz asszony ám szegénykém, mint ahogy látjátok. És aztán talpán az öreg, ha kell. Csak dolgozz, nem lesz másé a lányom.

Jankó pakolt, a mester pedig befogott, ő maga visszi haza Jankót a falujába.

Az asszony azt üzenete ki, hogy sem ebéd, sem búcsúzás, látni sem akarja a lánya csábítóját. Jól van, maradjon az övé az ebédje, a búcsúszava, de a lánya! Arról még beszélünk.

Föld alatt is meglelte vón, hát a kertben hogyné talált vón rá Jankó a kislányra?

El is búcsúzkodtak, de hogy mit mondtak, mit nem egymásnak, nem illik firtatni.

III.

Mikor Vas Jankó hazatoppant, az özvegyasszony azt hitte, hogy az ura jött meg a másvilágról. Szakasztott olyan volt Jankó, mint valaha az apja. Lett nagy ölekezés, csókolózás, sírás-rívás, nevetés. Milyen szívesen törült széket az öreg asszony a fia mesterének; hogy megköszönte sok esztendei hűséges gondviselését!

Jankó otthon töltött egy hetet s lassacskán mindent elmondott az édesanyjának. Persze, a kis Mariskáról sem

titkolt el semmit. Az anyjának nagy öröm volt mindez, de nagy bú-gond is. Mi lesz most tovább?

Ámde Jankó mosolyogva mondta:

— Ej, édesanyám, ha eleresztett öklömnyi koromban, most csak nem félt, mikor embernyi ember lett belőlem.

Dehogy nem féltette, még jobban féltette, hiszen most már igazán megérhetné ennyivel, kár az a nagy vágyás, nagy töredelem!

Ugy elröpült a hét, mint egy nap. Jankó boldog emlékekkel és nagy reményekkel ment Budapest felé. Utitáskájában ruhája, zsebében munkakönyve, bugyellárisában egy kevés pénz, amit mesterétől kapott, a szívében kemény vágy, reménység és akarat. Reggel volt, mikor leszállt a keleti pályaudvaron. Az óriási, üvegfedelű vascsarnokban úgy állott egymás mellett a temérdek vonat, mint a betölt szekerek a kocsiszínben.

— Nő, — gondolta Jankó magában, — most vagyok az igazi rengeteg erdőben.

Valahogy csak kikeveredett az utasok, kalauzok, rendőrök, hordárok zsvajából az utcára. Csilingelt a sok villamos, ott bőfögött a gépkocsi, zörögtek az óriási lovak után a társzekerek s szédületes utcák sora nyílt meg a szeme előtt. Letette táskáját az út szélére s belenézett az ismeretlen világba. Olyan kicsinynek, olyan gyöngének érezte magát, mint egy eltévedt bogár.

Egyszer csak odamegy hozzá egy elzüllött ember s elkezd mondani, hogy ő milyen szegény, ilyen meg olvan szerencsétlen, ennyi meg ennyi ideje nem evett, se szakálla, se egyebe. Jankó elnézte az embert. Ez még sokkal szegényebb, mert őbenne erő van, de ebben már nincsen. Zsebébe nyúlt s odaadta ami aprópénze volt. Az istenadta megnézte s úgy elbámult, hogy elfelejtette megköszönni is.

— Fogja csak, fogja, — szólt Jankó, — többet adnék, de magamnak sem igen van több.

Az ember forgatta a pénzdarabokat s egyszerre csak sűrű könnycseppek eredtek a szeméből.

— Ej nő, — vigasztalta Jankó, — tegye csak el. Mire gondol, hogy így elkeseredik?

Megszólalt az ember.

— Hej, kedves öcsém, eszembe jutott, hogy éppen úgy jöttem én fel Pestre valaha, mint maga. Így jött hozzám is egy kéregető, de én elkergettem. Pedig ahogy a mesében mondják, jótét helyébe jót várj. Nincs olyan nyomorult bukott ember, aki javára ne tudna tenni a tapasztalatlan kezdőnek.

Még jobban sírt. Leült az alacsony vaskerítésre s így folytatta:

— Jót csak jó ember tesz és a jó embert mindenki szereti, azért a jó ember boldogul. Csak az ád, akinek van, aki érzi, hogy ahelyett bír mást keresni. Csak az erős ember ád. A gyengék, a tehetetlenek, azok fősvények.

Jankó hallgatta a toprongyos ember okoskodását s bámult a szapora beszéden.

— Az ital, öcsém, az ital, — folytatta az ember, — az vitt engem idáig. Egy deci pálinka, csak egy kortyantás, de azért eladnám az üdvösségemet is. El is adtam régen. Nyomorult ember vagyok én, nyomorult... Lássá, kedves öcsém, minden korhelynek nagy nyomorúság az élete, sírás a sorsa. Folyvást szidjuk, böcsmöljük magunkat, szeretnénk vízbe ugrani, öngyilkos lenni, de ha nincs erőnk. Se testünkben, se lelkünkben nincs már erő; semmi elhatározás, semmi kitartás, csak inni, inni!

Jankó eliszonyodott az embertől. De azért szánta az istenadtát.

— Fogja, öcsém, vegye vissza ezt a pénzt. Mert én pálinkát veszek minden darabjáért...

— Nem veszem én vissza, inkább én kérek valamit. Lásd, vidékről jövök, kovácssegéd vagyok, szeretnék gyárba jutni s azután gépészé lenni.

— Igazán? Hála Istennek, csak hogy van, akinek még hasznára tudok lenni. Tudja meg, hogy én is gépész voltam, míg ember nevet érdemeltem. Első mesterség, szép fizetés, boldog élet. Csak tanulni kell, ember lenni. Gépész lenni, jó állás... én tudom, én azt vesztettem el.

Jankó fellélekzett. Tehát minden csak őrajta fordul meg? Hiszen akkor jól van!

— Jöjjön, öcsém, — folytatta az ember, — elvezetem a legnagyobb gyárhoz.

A legelső jelentkezésnél felvették a gyárba. Két hónap múlva már a szuszogó gőzgépnél dolgozott. Lassanként a gépészek, művezető mérnökök mind megszerették Jankót, akit már Jánosnak szólítottak.

Igazán Vas Jankónak kellett lenni ahhoz a sok munkához, amit végzett. Nappal a gyárban, este az iskolában, éjjel a könyveinél dolgozott. Milyen tágas lett előtte ez a világ, csak egy év múlva is. Milyen magasra szárnyalt a lelke, hogy bejárta gondolatban a csillagos eget, a benne bolvongó égiteket s a természeti erők isteni határait. Mindenki bámult rajta, szinte napról-napra nőtt. A főmérnök, szigorú, komoly úr, megismerte a nagyratörő fiút s ő maga adta neki a könyveket.

A főmérnök szenvedélyes kísérletező volt, állandóan új gépeket, szerkezeteket talált fel. Jankót bevezette a műhelyébe, s betanította magának keze alá s ettől kezdve Jankónak is örökké találmányok terveitől zúgott a feje. A főmérnök egészen elámult, mikor napról-napra meg-lepte őt a fiatalember egy-egy új gondolattal.

Két évet töltött még csak a gyárban s már ember lett, úr lett. Vas János úr, a kis vakarcs Jankóból. Egy

találmányáért ezeket fizettek neki s még szerződtették is kövér fizetéssel.

Jankó boldogan rakta zsebre a bankóit s repült vissza, vissza, haza, mint a mesében a kis Vas Jankó a kiharcolt zsák arannyal-ezüsttel. Ment az édesanyjához.

Ha tavalyelőtt ilyenkor elcsodálkozott a falu Vas Jankón, most már igazán azt sem tudta, hová legyen az álmélkodástól. Vas János új házat vett az anyjának bent a templom mellett. Szépszarvú fejöstehenet, két malacot, drága szép fekete ruhát és selyemből a fejrevaló kendőt.

Az édesanya csak sírt örömében.

— Ó, fiam, fiam, — mondogatta, — mi lett belőled. Jaj, csak apád élne!

— No, édesanyám, nincs idő múlatni, most már menjünk tovább.

— Hová, fiam? A templomba?

— Ott már voltam, édesanyám, tovább.

— Hová, fiam? Apád sírjához?

— Ott is voltam, édesanyám. Tovább.

— Lánykérőbe, fiam?

— Oda, édesanyám!

Kocsira ültek: az első gazda csengős kocsijára s mentek ki a faluból, ki a falu végén, túl a Látókőn...

Bezzeg a vén kovácsné már nem duzzogott, mikor a nyitott kapun begördülő szekéren Jankót látta. Megírta ő előre a jöttét, sokszor megírta a sorsa folyását a mester-urának, szíve érzéseit a kis Mariskának. Hát még a mester úr hogy ölelte le kedves Jankóját a szekérről, anyjostul együtt! Elmondta, hogy be megférfiásodott, be megszépült, be nem olyan most, mint mikor az árokpárt-ról ugrott fel a szekérbe.

De hát a kis Mariska, hogy került elő a kert hátuljából? Isten tudja honnan. Nő, Jankó még tudná mondani, ha éppen akarná, hiszen ő lelte meg. Tudom is én, mért olyan piros az arcuk, mint a régi búcsúzáskor.

Mariskának könny szökött a szemébe. A kis menyasszonynak ez lett az ékszere. De a többinek is, az özvegyasszonynak, a mesternek, a mesternének, meg ennek a tiszteletreméltó Vas János úrnak...

És azután lakodalom lett a nóta vége. De milyen lakodalom. Olyanról csak a mesében szoktak beszélni, ahol azt mondják, hogy Hencidától Boncidáig folyt a sárga lé.

A mesében igen, vagy ez is mese? Avagy a mese sem mese, hanem igazság? Mert úgy-e, így megy ez mindnyájunkkal, akik emberkedve lettünk emberekké.

FILLENTŐ.

Volt az én kis pajtásomnak, „Fillentő”-nek más neve is, de arra már nem is emlékszem. Csak így hívtuk őt, mert sose mondott igazat. Mikor pedig ráripakodtam egy-egy nagy hazugság után, lesütötte kis kónok fejét s rendesen azt dunnyogta:

— Én nem hazudok.

— Hát?

— Csak fillentettem.

A sok fillentés után rászáradt a fillentő név s még a tanító úr is így szólította:

— No fillentő, tudod-e a leckét?

Amire ő rendesen az fillentette, hogy:

— Tudom.

Pedig bizony nem tudott ő soha egy leckét sem. Hanem azért kifillentette magát a legnehezebb kérdés után is, mert ehhez aztán úgy értett, hogy mindenki bámult rajta. Még a tanfelügyelő is azzal jött iskolát látogatni, hogy:

— Na, hadd lássam, hol az a híres füllentő?

A mi kis pajtásunk felállott, borzas fején százfelé meredezett a kócos haj s pisze orrát olyan kómikusan rángatta, hogy mi többiek rögtön elkezdtünk vihogni. Még a tanító úr is mosolygott a bajusza alatt, de a tanfelügyelő úr nem hiába volt vaskalapos, komoly maradt.

— Hát te vagy az? Miért nem fésülködöttél ma, fiam?

— Fésülködtem én, — füllentett ő egész komolyan, mi pedig vígan lestük, mi fog ebből kisülni.

— Ne hazudj! — szólt a tanfelügyelő úr, ki még nem volt hozzászokva, hogy kell a kis füllentővel beszélni.

— De igen, édesanyám fésült meg, van neki egy arany fésűje, amit a királytól kapott ajándékba.

A nagyszakállú úrnak egész elnyúlt a képe bámulatában erre a nyilvánvalóan képtelen hazugságra. A tanító úr odafordult hozzá s így szólt mosolyogva:

— Nincs is édesanyja, egész kicsi volt, mikor meghalt, most a falu tartja sorkoszton, mindenki szereti, mert különben jó gyerek és igen mulatságosan tud füllenteni.

A tanfelügyelő úr soká komolyan nézett rá s így szólt:

— De kis fiam, te már elég nagy vagy ahhoz, hogy belásd, senki sem él meg hazugságból, sőt az Isten legjobban azt bünteti, aki hazudik. Hát miért nem szoksz le erről a rossz szokásról? Látod, pajtásaid sohasem hazudnak, senki sem hazudik, hát te miért teszed? Jobb volna, ha a leckéd megtanulnád és szorgalmas, okos ember lenne belőled.

— Megtanulok én minden leckét, — mondta bűnbánó arccal füllentő.

— Igazán? Nohát akkor mondd meg nekem, hallottad-e hírét az igazságos Mátyásnak?

— Hogyne.

— Na beszélj valamit róla.

Az egész iskola füllentő felé fordult, úgy lestük ragyogó szemmel a gyönyörű feleletet. Ő pedig elkezdte:

— Tegnapelőtt kimentem az erdőbe (halk kacagás hallatszott, mert a falunak a határában nincs is erdő, sehol sincs, csak arra a mádi hegyeken) és ott minden fára fel volt írva krétával, hogy itt járt Mátyás király és az utolsó fához oda volt kötve a bíró és Mátyás király egy vastag nádpálcával fenekelte, amért édesanyámnak nem engedte, hogy fát szedjen az erdőben.

Dültünk a kacagástól jobbra-balra. Az iskolai rend teljesen felbomlott, hahotáztunk, visongtunk, könyveket csapdostunk, a tanító úr is kacagott. Csak a kis fillentő volt komoly s úgy nézett előre, mintha tiszta színigazságot mondott volna; mikor pedig látta, milyen sikert ért el, szelíden kezdett mosolyogni.

De hát, ha mégolyan mulatságos volt is a vizitáció így, a tanfelügyelő úr belátta, hogy fillentővel szemben nem tudja megőrizni komolyságát. Ketten nem férnek el egy csárdában, hát szépen kiparancsolta a gyerekeket az iskolából. Meghagyta neki, hogy az iskola után maradjon benn, mert beszélni valója lesz vele.

Aztán elkövetkezett a vizitáció komoly része, de erről nem beszélek, nem volt mulatságos, sőt rám nézve szomorú emlékű, mert ekkor történt velem meg, hogy a krumpliról semmit sem tudtam felelni.

De akármilyen komoly is volt ez a délelőtt, mégis arra voltunk legjobban kíváncsiak, hogy vajjon mit akar a tanfelügyelő úr fillentővel iskola után. Szerencsére tanítóné asszony ottfogta fillentőt vizet merni a kútból, mert most, hogy az egész iskola le volt foglalva, nem volt segítsége; hát így fillentő uram csakugyan bevárta az iskola végét s szépen berendeltetett a tanfelügyelő úrhoz. Mi nem birtunk szétoszlani, a kapu előtt csoportosan vártuk, mi lesz, hogy jön ki fillentő, biztosra vettük, hogy el fogják rakni a mai feleletért. Egyszer jön ki. Komoly volt és csendes, mikor a tornácról lejött.

— No, — mondogattuk — jól kikapott — és nevettünk rajta.

De mikor körülfogtuk s száz kérdéssel támadtuk meg, visszakarta a régi hamisszemű fillentő arcát és hozzáfogott mesélni:

— Tudjátok, azért hívott be a tanfelügyelő úr, mert meg akart prezentálni, amiért olyan jól megnevettettem.

— Ne fillents! — kiabáltunk.

— De bizony azt mondta, hogy máskor is ilyen jó legyek, adott egy narancsot, a tanítónéasszony egy pohár kávé meg kalácsot, azért voltam oly soká, mert ezt mind meg kellett enni.

A hallgatóság egy része kacagott, más része hitt neki.

— Bizony akár hiszitek, akár nem, adott egy hatost is emlékül.

— Hol van, hol van? mutasd meg!

A kis fillentő elkezdett a zsebében kotorászni, egyszer csak felderül az arca.

— Nagyszerű, hisz azt már elkötöttem a bótba. Kovács Zsuzsi is evett abból a cukorból, amit vettem.

Ezzel aztán be volt fejezve az ügy. Kovács Zsuzsi éppen betegen feküdt dahaza, nem is volt iskolában.

Igy beszélt fillentő koma mindig, még véletlenül sem mondott igazat soha.

De rossz szándékból nem hazudott, csak tréfából. Örökös tréfa volt az egész élete, ezért szerette mindenki.

Én is hálával emlékszem rá egy jó tetteért. Nálunk volt egy téli délután. Bent játszottunk a kis szobában. Ott volt a pohárszék is és hogy, hogy nem, egyszer leütöttem szeleskedésből a nagyanyám legkedvesebb kávéscsészéjét. Ugy szerette azt, hogy sohasem ivott másból, sőt azt mondta nekünk, gyerekeknek, hogy beteg lenne, ha eltörnék.

És az bizony eltört, négy-öt darabban hevert a földön. Elsápadtam a nagy ijedtségtől és síri csend lett a szobában. Odaát nagyanyám meghallotta a csörömpölést s a hirtelen csendet és bejött vészajtósló arccal.

— Mi az?

Meglátta szegény a cserepeket s az én fakó arcomat és mindent kitalált.

— Mit tettél? — mondta hangosan.

Ekkor előállt a kis fillentő.

— Én tettem, — mondta csendesen, — meg akartam mutatni, hogy meg tudom az orromon tartani, mint a szerencsi cirkuszban a komédiás.

Felemelte tömpe kis orrát s két karjával jelezte, hogy akart egyensúlyozni.

Olyan komikus volt, olyan mulatságos, hogy haragos nagyanyám elkezdett mosolyogni és barackot nyomott a fejére.

De azért láttam, hogy mindent tud, s uzsonnakor fillentő kapott kávé, nem én. Mikor pedig ócska, nagy embertől örökölt ködmönében elment, mint egy kis manó, azt mondta nekem nagyanyám:

— Jobb fiú ez a kis fillentő nálad!

S olyan mélységes szemrehányás volt a hangjában, hogy egész éjjel sírtam utána. De a kis fillentőt még jobban szerettem. Az egész falu szerette. Kézről-kézre adták, meséltették, kukoricahántáskor, fonóban, dörzsölőben ő volt az első személy. Kifogyhatatlan volt a mulatságos ötlete; kivált mikor beletanult a nagy emberek dolgába s össze-vissza füllentett legényekről, lányokról, mindenféle badarságot. Jutalmul úgy etették, mint a madarat, ami csak szemének, szájának ízlett. Igyekezett is kedvébe járni mindenki, mert ártatlan tréfákkal ugyan, de alaposan ki tudott nevetetni valakit.

Volt a faluban egy szörnyen fősvény asszony, Balogné; ettől ritkán kapott valamit, legfeljebb sült krumpelit, azt is akkor, ha már senkinek se kellett. Egy ilyen ebéd után beállított a fonóba fillentő pajtás. Beszélget, beszélget s csak nyalogatja a száját, mint a kis kutya, ha jóízűen evett. Addig-addig, míg valaki észrevette:

— Eh, be jó ebéden voltál ma.

Fillentő koma:

— Bizony jön.

— Ugyan kinél?

Baloghnénál. Három tál ételt ettem, azért nyalogatom a számat.

— No, beszélj már, mi volt?

— Az első tál: leves, valóságos tiszta, friss kútvízből. Második tál: tegnap sült krumplic. Harmadik pecsenye, harmadnapos sülttök.

Még ma is emlegetik nálunk.

— Ez után is nyalogatná fillentő a száját...

Szegény kis fillentő, nem tudtuk meg, hogy milyen ember lett volna belőle. Jött egy irtózatoss hideg tél s a senki gyermekének átjárta ringy-rongy ruháját. Beteg lett, gyulladást kapott s kilenc napra rá már az angyalok között keltett nevetést bizonyosan, amikor betoppant füllentésre kész pisze orrocskájával. Utolsó szava is méltó volt egész életéhez. Nagy lázban lefogyva, merevedő szemmel feküdt, én éppen ott voltam hozzá látogatóban; a bíróné állott mellette és ápolta a kis beteget.

— Mit érzel, fiacskám? — kérdezte tőle. Rávetette mégegyszer hamiskásan a szemét.

— Édesanyám itt volt az elébb, hozott bírónéninek arany guzsalyt, arany orsót, arany szöszt, — ott van a másik szobában, nézze meg...

A bírónénak könny csordult le az arcán s kiment a másik szobába, megnézni az arany guzsalyt, arany orsót, arany szöszt.

Mire bejött, a kis fillentő nem füllentett többet.

Szegény kis pajtásom, mennyit emlegetjük. Mintha csak élne s olyan maradt volna, mint akkor volt.

Hányszor mondtuk, ha valamelyik öcsém elbódorgott az igazság útjáról:

— Ne fillents már.

És ha senkinek sincs mit beszélni a fonóban, hány-szor mondják:

— Volna csak itt a kis Fillentő!

REKTOR BÁCSI.

Bizonyára régen volt. Még a réginél is régebben.

Már én is alig emlékszem rá, pedig vízhordórúddal tanított valamikor a tudományra. Hát még azok, akiket a mogyorófavesszővel oktatgattott.

No, gyerekek, jöttök-e velem falura?

Ti négyemeletes nagy iskolapalotákba jártok, szörnyű sok tudományt játszva megtanulni. Mi egy régen lerombolt, zsúffödeles falusi kis házban, régen elhantolt öreg rektor bácsinktól, négy öt év alatt csak egy kis írás-olvasást, meg számvetést tanultunk. Azt is milyen nagy keservesen, erős munkával!

Még akkor drágábban mérték a tudományt!

Gyertek csak, nézzetek be a mi iskolánkba.

*

Kicsi a falu, egy utcája van összesen. Apró, fehér falú, bogárszemű házak sorjáznak a hatalmas diófák, akácok, szomorúfűzek, alma-, szilva és kőrisbogártermő fák alatt.

Az iskolát messziről meg lehet ismerni. Kiugrott az utca közepéig. Talán azért, hogy az iskolakerülő gyerek is belebotoljék. Már az igaz, hogy itt nehéz megszökni az iskola elől.

A rektor bácsi szobájából két ablak nyílik. Az egyik északra, a másik délre. Az egyikből végiglátni az alvógen, másikkól a felvégen. Az első kaputól az utolsóig, minden udvarra belát a rektor bácsi ebben a mi fatornyos kis falunkban.

*

Kivált, ha felteszi a mennydörgette vén ókuláréját, miről azt mesélte a „pulyáknak”, hogy a falon is átlát vele. Ilyenkor ránézett a szemközti falra, ahol sok betű elején az öreg Á is fel volt pingálva.

Mondom, mitől kezdve kihasadt a hajnal, az öreg rektor bácsi ott ült a két ablak közt és várta a maga csemetéit. Nálunk nem úgy volt ám, hogy „d. e. 8—11-ig,

d. u. 2—4-ig iskola”, hanem úgy, hogy mikorra kivirradt, minden gyereknek az „iskolába” kellett lenni. Aki legelőször jött, almát kapott, aki legutoljára, virgácsot.

Az utcán szépen kellett menni, mert mikor feltarisnyázva, palatáblázva, édesanyánk csókjával homlokunkon kiléptünk a kis kapun, — attól kezdve a rektor bácsi szeme előtt voltunk. Az ókularé láthatlanul úgy leskelődött ránk, mint a szemüveges kígyó a bokor mögött. Aki félre lép, halál fia.

Rektor bácsi csakugyan ott számolgatta az ujján az ablakban:

— Fő-ris Pes-ta nagy lus-ta!... Máté Rozi dógozik!... Azt a kis rongyos Pap Zsuzsit meg már megint kilelte a hideg...

Az elejét lassan mondta, a végét szaporázva. Így okoskodott rajta, ki miért késik az iskolából.

Szép kis unokájának, Sárikának szokott aztán így szólni végül:

— Saaaára!... Menj csak a vásárra!... Mondd meg azoknak a kölyköknek, hogy mindenki lakatot tegyen a szájára!... Mert megyek a gazok elnászpágolására.

És ez minden reggel így ment.

Igy gyűjtögetett minket a rektor bácsi, mint a kotlós csibécskéit.

Az iskola alacsony kis ház volt. A tetején nádfedél, amiben tömérdek volt a nádméz. A csűr teteje szalmazsup, ebben meg veréb volt szörnyű sok.

Ennek a kettőnek a kedvéért is érdemes volt iskolába járni. A verebet ki lehetett szedni a fészkeből, a nádszálakat meg valami pompás élvezet volt húzgálni az ereszből: melyiknek a végébe rakott mézet egy kóbori kis méhecske.

De azért ám haragudott a rektor bácsi. A ház fedelét az eklézsia reparáltatta s ez azt jelenti, hogy ott csorgott be az eső a padlásra, ahol jól esett neki.

Ellenben az udvaron két irdatlan nagy vadkörtefa állott. Erre szabad volt felmászni, rajta ruhát nyúzni, — ezt az édes szülénk foltozta. Esetleg lepottyanva róla, nyakunkat szegni, ezt édes magunk hevertük ki.

Ha a repedt ruha, vagy kifícamodott láb miatt lamentált a szülő, bölcsen felelt rektor bácsi:

— Ugy kell neki. A peniperdának. Mért nem ügyes. Még a csillagot is szedje le az égről, csak akkor él meg.

*

Az életre oktatott rektor bácsi mindig.

Mikor feladtak bennünket az iskolába, mindenkinek keresztüli kellett esni a „szoktatáson”.

Az első napokon nyájas volt, mint egy dirmegő medve. Egyszer aztán minden ok nélkül elővett és jól pofoncsapott.

A gyerek visítva megy a helyére. Rektor bácsi nem szól.

Mikor aztán elcsitul a rücskölés és közeledik a dél megszólal azon a vastag gordonka-hangján:

— No te kutyafülű! Látod-e, hogy kikaptál, mikor semmit sem vétettél is. Hát még akkor mi lesz, ha hibázol? Tudod mi? ... Fel-a-kasztalak! Lábodnál fogva! .. Így tesznek veled, ha felnősz is, csakhogy a nyakra-valód helyére teszik a kötelet ...

Nem is hibáztunk aztán.

*

Nem addig! ...

Ha mégis hibába esett valaki, két büntetés várt rá. Egyik az ellazsnakoltatás, másik a bocsánatkérés.

Az elsőt mogyorófpálcával osztogatta, sajnos, többször, mint jól esett. S ráadásul azt tartotta, hogy ha a gyereket mindig egy helyen verik, úgy hozzászokik, mintha simogatnák.

Aztán jött a bocsánatkérés.

Ezt jobban kellett tudni, mint a Miatyánkot. Állott pedig a következő szónoklatból:

„Hőn szeretett tanító uramtól töredelmesen engedelmet kérek, amért vétkezni s rossz cselekedetemmel kellemetlenséget szerezni mertem. Hálás szívvel köszönöm, miszerint jó tanító uram példás büntetéssel a jó útra térített és szentül ígértem, hogy soha többé bűnben leledzeni nem merészkedek.”

Ha megtartottuk volna!

A rektor bácsi nagyon büszke volt erre a mondókára s aki szépen, értelmesen elmondta, diót kapott jutalmul.

Az a huncut Gazsi Jóska, ha dióra vásott a fogá, csak rendetlenkedett, míg a rektor bácsi meg nem büntette. Akkor aztán olyan szívrehatóan mondta el a „bocsánatot”, hogy legalább is egy marok dió volt a jutalma...

*

A világon senkit se tisztelt a rektor bácsi, csak a kurátort, meg a papot, no meg a vizitátorokat, a „vaskalaposokat”.

A kurátor fiának mindig kedvébe járt, azt sohase büntette meg; annál többször lepte meg egy szép piros almával.

Kurátor Lajcsi szokta aztán akárhányszor megmeneteni az egész iskolát egy-egy nagyszerű kikapástól.

Mikor már sokan voltak felírva a táblára lármázók, akkor a fiúk nekiestek Kurátor Lajosnak és rávették, hogy ő is lármázzon. Lajcsika igen szelid fiú volt, sose zavart vizet, de ilyen áldozatra azért kész az iskola jóvoltáért.

Akkor aztán a felíró őt is odapingálta a táblára, még pedig legelőre, legnagyobb betűvel; meg lejjebb kétszer-háromszor.

Kezdődött aztán hejehuja, de milyen! A falu túlsó végén is kiállottak csudájára az emberek.

Mikor aztán rektor bácsi nagydühösen, paprikásan, botosan berohant, mindenki a pad tetejéről ugrált le.

— Na, most lesz, ami sose volt! — mennydörögte rektor bácsi. — Hadd lássuk csak, ki volt a főlármázó? — s félelmesen markolta a nagy botot.

Olvassa aztán, hogy:

Kósa Lajos... Kósa Lajos... Kósa Lajos... ez a kurátor Lajcsikája.

Dühös lesz. A botjával nagyot üt a padra, mint az ágyúdörgés.

— Hitvány pániperdák! Gazok! Hétbőrű cigányok. Még ezt a kis bárányt is megvadítják... Na gyere kis fiam, nefélj, nem ütlek agyon az akasztófák miatt...

Az akasztófák pedig huncutul kacsintanak egymás szemébe.

S nyugodtan kezdődik a lecke.

*

A lecke. Meg a tanulás.

A tornácon akkora gödrök voltak, hogy ha beleült egy ábécés, csak a szemével látott ki belőle.

Itt szoktuk órákon, napokon, hónapokon, éveken át dalolni az Arany ábécét:

A: Ami tnenki vánszma gadnak

Tese teddem bertár sadnak,

Bö: Bánnyaházi cselédekkel

mindi gúgymin tembe rekkal...

(Kap egy barackot, aki megfejtí, mit jelentenek ezek a kínai versek. Mi bizony nem tudtuk annak idején!)

És milyen hosszúak ezek az aranyszabályok!... egész délelőtt lehet fújni. És milyen szép dallamuk van!

Csak egy nótát ismerek, amelyik hosszabb és dalamosabb: a kétszerkettőt. Négy-öt esztendőn át, négy-öt óráig daloltuk naponként. De meg is tanultuk úgy, hogy ha azt kérdezte valaki:

— Mennyi 7×8 ? — csak elkezdjük a nóta hetedik versszakát:

7×1 az 7

$7 \times 2, 14$

$7 \times 3, 21 \dots$ s a nyolcadik sorból mindjárt megtudtuk, hogy 7×8 az 56!

Ma is bámulunk rajta, hogy tudott valaki megtanulni a rektor bácsi iskolájában olvasni.

Nekem könnyű dolgom volt, engem édesanyám tanított meg rá.

De a rektor bácsi módszere az volt, hogy az ábécistákat felosztotta a nagyobbak közt s aki már tudott olvasni, az minden nap megtanított egyet a tudatlanok közül egy-egy betűre. A leckézést aztán ellenőrzés kedvéért egy másik nagyfiú végezte.

Én már első osztályos koromtól kezdve dolgoztam a közműveltség fejlesztésén. Már akkor rám bízta a rektor bácsi a szomszédomnak, a csordás kistiának tanítását. Sohasem is felejttem el a könny szagát. Palkónak mindig ázott tőle a mocskos kis arca. Az ujjai olyan merevek voltak, mint a palavessző és olyan feketék is. Én fogtam ökölre a kezét s rajzoltam keservesen vele a betűt...

...Palkó! Palkó! Őrizvén valahol a Tiszaháton a falu kondáját, tudod-e már írni az i betűt?... Minek tudnád Palkó, úgylis szaktekintély vagy te az egész falu előtt, minden magad dolgában. S ha bunkós - végével földöncsúszó fütykösöd öreg Á-t kanyarít, alattvalóid szépen megértik a napiparancsot! az öreg ártány éppen úgy, mint a fiatal süldő.

*

Igy gyűjtöttük mi a tudományt. Rektor bácsinak csak egy nemzedéket kellett valaha megtanítani, ez a fáradsága bőven kamatozott azóta. A tudós gyerekek az ő legmagasabb felügyelete mellett nevelték a tudatlanokat a magukhoz hasonló okos emberekké.

Csak magyarázott néha rektor bácsi.

Nem olyan unalmasan, mint a könyvben van, hanem gyönyörűen.

Nincs az a mese, ami olyan érdekes volna, mint az ő magyarázatai.

Hogy is magyarázta meg Amerika felfedezését?

Igy:

— Csend legyen!

„Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy ország, úgy hívták, hogy Spanyoliaszk ország.

„Vót ott egy szegény ember, úgy híjták, hogy Kolompos Kristóf. Ez a Kolompos már gyermekkorában szeretett hajókázást játszani, ha eső esett az utcán, papírcsónakkal lábolt a vízbe. Sokat felfenekelte miatta az anyja.

„Hanem hát a pulya megnő. Ember lett belőle. Még akkor is nagyon szeretett tengeren hajókázni. Hát egyszer kapja-fogja magát, kedve szottyan oszt aszondja, hogy ő felfedezi Amerikát.

„Fel ám!, ha olyan szegény ember nem vóna, mint a templom egere. De a vót! Nem vót hajója.

„Nem baj. Gondót egyet. Elment a királyhoz, oszt aszondja neki:

— Felséges királyom, életem-halálom — én fel akarom fedezni Amerikát, de nincsen hajóm. Gyalog meg nem tudok átmenni a tengeren.

— Ha csak e kell, — aszondja a király, — egyet se búsulj. Lesz hajó. De hány kell?

— Kéne vagy három, uram király, mer az út soká tart, ennivalót is kék vinni magunkkal.

„Hát a király adott három hajót. Azt megrakták üveggalárrissal, hogy legyen mit adni a vadaknak. Ágyút is tettek a hajóra, hogy majd avval ijesztgessék a vörösbőrűeket.

— No jó. Elindultak. Mentek, mendegéltek a három hajóval. Négy napig meg sem álltak. Mindig mentek. Akkor aztán estére földet vettek észre.

— No itt megháljunk, — aszondja Kolompos — reggelre aztán majd kiszállunk a partra.

„Ugy is vót.

„A parton egy vörösbőrű ember ácsorgott. Megszólítja Koiompos.

— Adj Isten atyafi! Mondja csak, nem Amerika e?

— De bizon, hogy a. Hogyne vóna, mikor a! Tán kend a Kolompos?

— Én ám!

— Terringettét! Hiszen akkor fel vagyunk fedezve.

*

Csitt, gyerekek!

Ne nevessetek az én tanítómon.

Jó ember volt ő, ha nem tanított is matematikát, geometriát s más iát, azért nagyon szerettük őt is, az iskoláját is. Tőle tanultunk énekelni, imádkozni, tőle emberséget, becsületességet, hazaszeretetet...

Még tudományt is egy kicsit.

A mi kis falunkat ő nevelte vagy hatvan esztendeig. Aki tolvaj lett, vagy hazug, vagy istenkáromló, azt a rektor bácsi még ember korában is megleckéztette...

Mikor kikisértük koporsóját, az egész faluban csak egyetlenegy öreg férfi volt, aki nem az ő iskolájából került ki.

De még ez az egyetlen egy ember is megsiratta, hat fiát és vagy kétszer annyi unokáját nevelte ki a jó erkölcsre a derék rektor bácsi.

ROJTOS BANDI.

Egyszer nagy hír riasztotta fel az iskolát, s olyan zenebona kerekedett rá, hogy csengett a fülünk belé.

Uj csikóst fogadott a falu, rojtos nevűt s azt suttozták róla, azelőtt igazándi betyár volt az Alföldön. A fia velünk fog járni iskolába.

Hő, nagyobb újság volt ez, mintha egy hercegfű pottyant volna közénk. Herceg akárki lehet, akit a király

azzá tesz, de betyár! Az nem. Betyárkodás dicsőség, büszkeség, hősiesség. A falu gyerekei szemében.

Lázban volt az egész iskola, s a hátulsó sarokban sugdolózó csoportokban mesélték a vén Rojtos rémes hőstetteit... Borzongott tőlük a hátam, de azért csak hallgattam.

Mindennap jött valami csodahír a Rojtos-fiúról: pányvát vet a szilaj csikóra; a rigó nem fütyül pompásabban nála, kalapjánál mint a zászló leng az árvalányhaj; fekete szüre van, piros virágos, heyke szüre.

Egyszerre divat lett a fütty is, az árvalányhaj is, a fekete szűr is. Még nekem is megígérték otthon, hogy kovácshoz viszik a füttyömet, reszelje le a hegyit és még én is kaptam fekete szűrt a tarcali vásárról.

De bizony sűrűn szálldosott már az ökörnyal a mezőn, még a dér is megezte a tallót, mikor Rojtos Bandit befogták a mezőről s az anyja beállított vele az iskolába. Komor, fekete, szikár nagy asszony volt, ma is emlékszem rá. Sűrű szemöldöke, gyilkos sötét szeme, de fakó, csendes szava volt.

Végig mustrálta szemmel az iskolát; fiát a nyakánál markolta, mintha haboznék, betaszítsa-e az ellenséges táborba.

Rektor bácsi bizalmassá akarta tenni s nyájasan szólt:

Jó, hogy elhozta, jó asszony, meg kell tanulni írni-olvasni, számolni, a nélkül senki sem ember a mai világba.

A fekete asszony egyet rántott a vállán:

— Az ember akarata. Hászén jaó. Nem törik ki a nyelve a gyerekeknek... Hol fog ülni?

Rektor bácsi az utolsó padra mutatott.

— Nagy a fiú, hát majd odaül Ábri és Boldizsár közé.

Lódulj — szólt az anya nem gorombán.

A fiúnak takarosán ketté volt fésülve a haja, piros az arca s okos, nyílt tekintetű szeme. Abba a pillantásba

megszerettük, Ábri és Boldizsár máris nagyra voltak vele, hogy köztük ül.

— Te fogod tanítani! — szólt nekem a tanító úr s engem elkapott a büszkeség vele. Én voltam az iskola preceptora, leckéztető, ábécések tanítója.

Az asszony rámnézett s szinte borzongott a hátam ettől a nézéstől.

— Osztán ne húzódjatok a fiamtól, — mondta s elment.

Szerettem volna kikiáltani, mennyire örülök, hogy én taníthatom.

Ettől a perctől kezdve mindenki a Rojtos Bandi kedvét kereste, az ő kegyét leste. Boldog volt, aki szólhatott hozzá, adhatott neki valamit, hát még aki kapott tőle, ha nem egyebet, jó szót.

A szűk, vastag-vászoninges, nagycsizmás, szeplős, bumfordi képű fiúk közt Rojtos Bandi olyan volt, mint egy meséből kipottyant táltos kis királyfi: lobogós-gyolcs inge, ólomputykés lajbija s ráncosszárú sarkantyus csizmája ékes és gyönyörű volt. .

Ugy illett neki minden. Ha zsiros, fekete volt rajta az ing, a fiúk meghempergöztek a porba, hogy olyan legyen az övék is. Ha fehérbe öltözött, minden fiú sirt az anyja nyakán, neki miért nem mos olyan szépen. Minden csinos volt rajta, akármit is vett fel: minden mozdulata minta volt nekünk. Szemnek tetsző, elragadó.

Hozzáfoglunk a tanuláshoz, leírtam elibe a palatáblára az i betűt, a legszebb i betűmet. Nézi, nézi s azt mondja:

— No még.

Ujra írtam egy i betűt.

— Látod, — mondom — az az i.

— Jól van no. Még.

Ujra írtam egy i betűt.

— Másikat te. Az én nevemet kapard oda.

Hm. Gondoltam magamban, majd megmutatom hát,

hogy az írás nem játék s oda pingáltam gyöngyen a nevét: Rojtos Bandi.

Jól esett, hogy elbámult rajta. Felvette a palatáblát. Hát ez a? Onnye a rozmaringját.

Megnézte alulról, felülről. Megfordította a palatáblát s úgy nézegette. Nevettünk rajta torkunk szakadtából.

— Onnye, de apró jószág — mondta.

— Hát biz ilyen a betű — magyaráztam.

— Hájsze nekem csak egy nevem van. Rojtos Bandi vagyok én, — szólt és mutatta, hogy miért írtam külön két darabba.

— De bizony két neved van — állítottam. Egyik a Rojtos, a másik Bandi.

— Hüm, a csillagát! Még a.

Ujra nevettünk. Én magamtól kezdem magyarázni.

— Hát azt tudod-e, hogy a Rojtos hat betű?

Bandinak még a szája is tátva maradt.

— Megkótyultál?

Én osztán megmagyaráztam külön mindenik betűt, melyik hogy kanyarodik, mettül-meddig tart.

— Na megájj hát, ezt lekaparom.

Kezibe vette a palavesszőt, mint valami árat s csendesen, gondosan hozzáfogott lerajzolni az én írássom párját.

De most már mindnyájunknak elállott a lélekzete a bámulattól. Pár perc múlva szakasztott úgy, mint én írtam, ott volt a Rojtos Bandi neve még egyszer. De még megkülönböztetni sem igen lehetett, melyiket ki írta?

— E nem virtus, — mondta — hanem én tudok tulipántot karcolni, azt csináljátok utánam.

Azzal hozzáfogott művészkedni s szépen teleírta a táblát csodálatos rajzokkal, mint gyufatartó, sótartó tejére, oldalára rajzolnak a pásztorok. Bizony mi nem írtuk utána.

Abban az időben egy esztendőre elég volt, ha meg

tudtuk tanulni a betűvetést, — de Rojtos Bandi megtette azt a virtust, hogy egy hét alatt az ábécé minden betűjét megtanulta írni is, olvasni is, és pedig a tanító úr szép metszett írásával. Csak arra az egyre nem lehetett rávenni, hogy ne úgy fogja a palavesszőt s a tollat, mint az árat. Jobban ismerte ő a rajzolás módját.

Istenem, mennyit lehet tanulni egy tél alatt. Az én Bandimnak nem győztünk elég tanulnivalót adni, szorzótáblát, a négy alapműveletet, a bibliai históriákat, zsoltárokat, mindent összetanult. Tanult az egész iskola helyett. Hozzáképest csak a napot loptuk. Tanító úr maga is örökké vele bibelődött.

— Bandinak ki kell használni az időt, mert úgy hallom, az apja jövőre újra pusztára megy. Ki tudja, mikor megy újra iskolába.

Jött a tavasz. A hó elolvadt itt-ott s az iskola napos tövén már békasóval játszottak a gyerekek. Lehúzta lassan a fehér takarót a nap a zöld mezőről s az eresz csepegőjében mély lyukakat vájt a vízcsepp.

Bandi mindig szórakozottabb lett. Már nem érdekelte úgy a könyv, mint az előtt. Nem volt kíváncsi többé. Néha-néha beleizzadtam a számtanba, mégse ment a fejébe semmi belőle.

Egyszer, valami csendes foglalkozású órán nagyot kurjantott.

— Itt a fecske! Első fecske.

Én persze nem értettem, mi ütött bele. Csöndes, igába szoktatott jámbor gyerek voltam, nem járt az eszem más célokon, csak amit kötelességül szabott elem a hatalom.

Végre eljött a nap, mikor Bandi egész elfelejtkezett a világról s úgy ült az iskolapadon, mint a nagylegények a kocsmában boros üveg mellett.

— Holnap kimegy a ménes.

De a tanulás sehogy sem ment. Én komolyan aggódtam a dolgon s fontoskodva mondtam:

— Odahaza is tanulnod kell Bandi, majd kimegyek hozzáatok.

Sajátságos ábrándos szemmel nézett rám.

— Jó.

Iskola után alig vártam, hogy megkapjam a vajaskenyeret, mentem ki a falu végére a csikósházhoz. Kírúg már a mezőre véggel, se kerítése, se kertje. Olyan szabadjában áll, mintha ő maga is el akarna szaladni.

Ott volt Bandi s erősen dolgozott, valamit font.

— Mit csinálsz? — Kérdeztem.

— Az ustorum csapóját. Szegény ustor, egész ott felejtettem a szegen.

— Itt a könyv Bandi, tanuljunk.

Szép sárga ló cikázott előttünk. Bolondult, ugrált, nyerített. Rugta a földet és hempergőzött a porban.

— Tanulni Bandi, tanulni.

Kezébe nyomtam a könyvet.

— Psssz! — szisszentett egyet a fiú s a paripa felugrott és nagy karikát írva, előttünk termett.

Bandi felugrott a garádjára, onnan a ló hátára, csak úgy szörén. Pörge kalapja, az árvalányhajas, oldalra billent, arca kipírult; lobogós ingujja visszarepült vállára s repült a szélben. Balkezevel a ló sörényét markolta, jobbal a könyvet emelte magasra:

— Hajhó Csillag! — kiáltott nagyot, mint a vad lud az égen, fölrepítette a könyvet.

Kerengve, forgatva szállt fel az s mint a szárnyaszegett madár, hanyatthomlok bukott alá. A Csillag regyogó patkójával kirugott, eltalálta az istenadta könyvet s az úgy repült szét levelenként, mint a pitypang bűgája, ha szétfújja a szél.

Felvágta a ló, neki a pusztának, hátán az ujjongó, kiabáló, büszkén, daliásan ülő pöttön gyermekkel.

Sose látta többet az iskola.

Rojtos Bandi másnap kiment a ménessel.

TARTALOM MUTATÓ.

<i>Zsigmond Ferenc: Bevezetés</i>	3
Az atyafiság	7
A bécsi bútor	27
Vas Jankó	31
Fillentő	42
Rektor bácsi	48
Rojtos Bandi	55
Móricz Zsigmond műveinek jegyzéke	62

Móricz Zsigmond művei:

	fűzve	kötve
Aranyszoknyák	5.40	7.—
A fákiya	5.40	7.—
A tűznek nem szabad kialudni. Új kiadás.		
Sajtó alatt.		
A vadkan	1.—	
Az ágytakaró	4.80	6.—
Az asszony beleszólt		4.—
Isten háta mögött. Új kiad. Előkészületb.		
Baleset	5.40	7.—
Betyár		4.80
Boldog ember		4.80
Búzakalász	2.—	
Egy akol, egy pásztor. Új kiadás.		
Előkészületben.		
Életem regénye. Sajtó alatt.		
Erdély		5.—
Esőleső társaság	4.80	6.40
Forr a bor. Új kiadás. Előkészületben.		
Forró mezők. Új kiadás. Előkészületben.		
Harmatos rózsza	3.60	5.—
Hét krajcár. Új kiadás. Előkészületben.		
Jó szerencsét	4.40	6.—
Kerek Ferkó. Új kiadás. Előkészületben.		
Kivilágos kiveradtig	4.80	6.40
Komor ló	1.60	
Légy jó mindhalálig	5.—	7.—
Magyarok. Új kiadás. Előkészületben.		
Míg új a szerelem		5.40
Nem élhetek muzsikaszó nélkül	5.—	

fűzve kötve

Pacsirtaszó. Új kiadás Előkészületben.

Pillangó. Új kiadás. Előkészületben.

Rokonok. Új kiadás. Előkészületben.

Rab oroszlán. Új kiadás.

Előkészületben.

Sárarany 4.— 5.60

Sári bíró. Új kiadás. Előkészületben.

Szegény emberek. Új kiadás.

• Előkészületben.

Tavaszi szél 5.— 7.—

Uri muri 5.40 7.—

Vérben vasban 4.40 6.—

Megrendelhetők az Athenaeum irodalmi és nyomdai rt.-nál.
Budapest, VII., Erzsébet-körút 5/7.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A magyar reformátusokhoz fordul

az

Országos Református Szeretetszövetség,

melynek célja; a magyarországi református egyház védelme és irányítása mellett az egyház szeretetbeli s jótékonyági feladatainak megoldásában való segédkezés.

Ezt a célt a Szeretetszövetség ezideig 46 intézet létrehozásával s működésével szolgálja. Intézeteiben 1500-on felüli árvát, aggot, rokkantat, fogyatékos szellemi képességű egyént gondoz, táplál és vezet Istenhez. A magyar református társadalom megértő támogatása segíti a munkát újabb és újabb állomásokhoz. Szegények és törpebirtokosok ideadják házaikat, földjeiket s kisebb-nagyobb tagsági díjaikkal könnyítik a fenntartás súlyos gondjait. De hány ezer nyomorgó testvér van még, aki az ezutáni munkából remélheti megsegíttetését.

Kérünk minden konfirmált hittestvért, lépjen be tagul a Szeretetszövetségbe s a szíve szerinti tagdíjjal tegye lehetővé, hogy a Szeretetszövetség a többi rászorultakra is kiterjeszthesse áldásos tevékenységét.

Az Országos Református Szeretetszövetség tagjai segítő, pártoló, alapító és pártfogó tagok lehetnek.

Segítő tagság: a tagdíj bármely csekély összeg, ha nélküly fillér is.

Pártoló tagság: évi 1 P.

Rendes tagság: évi 4 P.

Alapító tagság: egyszersmindenkorra 100 P. (fizethető évi részletekben.)

Pártfogó tagság: egyszersmindenkori 500 P. (fizethető évi részletekben is.)

A tagsági díjat lehet fizetni természetbelivel is

Lépjünk a Szeretetszövetség tagjai sorába. Jelentkezni lehet: Országos Ref. Szeretetszövetség központja, Budapest, XIV., Stefánia-út 29. szám.

2 B

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1970 DEC 23

